ئەزموون وەک ئاخاوتنێک لە ناو ژیان، مانیفێستی شیعری نوێبخشی.. سەباح هەنجەر

لە ناو کۆمەڵگای کوردیدا هیچ سەرچاوە و وزەیەکی ئەدەبی بە ئاستی شیعر نەبووتە بنەمای پەیوەندی و مایەی بەرهەمهێنانی بیرکردنەوەی چالاک، واتە: ئەندێشەی چاک، کرداری چاک، گوتاری چاک. هەروەها بۆ پایە کۆمەڵایەتی و هۆشبیریەیش پەسند نەکراوە و نەدروشاوەتەوە.
گیانی زمانی دەربڕینی کوردیش، تا ئێستا هەر بە تەنیا لە ناو پرۆژە شیعریەکاندا زیندووە، کوردیش ویستی شیعر نووسین و هەستیاریی شیعری زۆر بەهێز، تواناکانی خۆی تێدا تاقی دەکاتەوە، هەڵگوتە کۆمەڵایەتیەکەشی وەریدەگرێت و هێوایی بە بەردەوامبوون و پەرەسەندنی دەدات، داهێنان بە وەرگرتنی قووڵاییەکانی ژیان بەرهەم دێ، لێم بەرهەمهێنانەشیدا ژیان دەخاتە ناو پرۆژەی دەزینەوە.
ئەگەر دەربڕینەکیش لە فۆرمی ئاستدار و تیشکەی خەماڵیەوە دانەچەقابێتە ناو بوون و زەمینەی تەواوی دەربڕینەوە، بەهیچ شێوە و کۆشەوایەک ناتوانێت نوێبخش بێت و بێتە ناو پرۆژەی دەزینەوە.
بە شاعیری نوێبخش وەرگرتنی قووڵاییەکانی ژیان زیندووبوونەوەی زمانە، زمانی دەزینەوەش زمانێکی یەک ئاراستەیی نییە، بەپرسیاری زۆرەوە لە ئاستە هەمەچەشنەکانی خۆی دەکۆڵێتەوە، قووڵاییەکان هەزی وشە و ئەزموونی تێدا نوستووە، لە دەربڕیندا ئەم هەزە تاقی دەکرێتەوە و دێتە ناو پرۆژەی دەزینەوە، لەو چرکە زیندووەی مرۆڤ خۆی لە ئاشکرا دەبێت و دەزانێت کێیە، لێم چرکەدا: زمان دەبێتە هەست و سۆز و مۆسیقا و خوون.
بەشێوەیەکی سەرەتایی نوێبخشی لە ژیان و بیر و بیرکردنەوەی کۆمەڵگا دەرکەوتووە و هەنگاوی بە نراوە، بنەماکانی گۆڕان بەرەو پێداویستییە هاوچەرخەکان و هۆشیاری دەبێتە پێوەری دەزینەوەی ئەدەبی، هەروەها نوێبخشی هە و ئامانجە بە پێوەندیکردن بە چالاکییەکانی ژیانەوە، بەشێک، بەشکی لابەلاش نییە لە ژیان. ئاستەوخۆ ناوکی ژیانە، مرۆڤ لە بارووباری بەختەوەریدا وەک خوداوەندکی ئاستەقینە دەژمێرێت، ئەفسانە و ئەفسوونکی واشی تێدایە گیان و جەستە لە بەندی بحەوێنێتەوە.

بابەت وروژاندن و شەوازی شاعیر هەستکردنە بە چرکە زیندووەکانی ژیان و شەبوونەوە بە ناو ناواخنی سروشت و لەدایکبوونی وەرزەکان و گونجان و تەبایی نەوانیان. واش بەرانبەر ئابهێنە هەست بەم شەبوونەوە و گونجان و تەباییەی نەوانیان بکات.
هەستی نووسینیش بە ساتەوەختی زەر ناسك، یان زەر دژوار تێدەپەڕێ. تەوانینەکان ئاوگەڵیان تێدەکەوە و دەسکەن.
شیعری ئاستەقینەی خاوەن جیهانبینی، کە خودی مرۆڤ دابەشکرتەوە، لە ژیری و پەند و سۆز و تاسە و ترپەی گەرمیی دە و خوونی مانسیانە بەدەر نییە، ئەگەر شیعریش ڕووت کرایەوە لە ژیری و پەند و سۆز و تاسە و ترپەی گەرمیی دە و خوونی مانسیانە بە هیچ جۆرێك ئاستەقینە و خاوەن جیهانبینی نییە، کە خودی مرۆڤ دابەشکرتەوە.
شاعیری نوێبەخش هیچ کاتێك چاوەوانی هاندان و ستایش ناکات، هەر کاتێکیش چاوەوانی هاندان و ستایشی کرد، ئەوە بەوای بەوە نییە ئەوەی کە نووسیوێتی خەبوونی و داهێنان بێت. دەربڕینی نایاب بەهەی کرداری گۆیاندن و هەشیاریی زمانەوە لە ئاستی ئاسایی دەپەڕێتەوە بە ئاستی ئێستێتیکا و خەبوونی، دەبێتە خاوەن پرسیار لە نەوان وریاییی زمان و وریاییی ئاخاوتن.
زمانی ئێستێتیکا، شەواز و ئەدگاری خۆی لە دەربڕینکردن و دەربڕینەوە وەردەگرێت. لە ئەزەلەوەش گیان، گیانی جێستەیەکە شەویکی دیاریکراوی چرکە زیندووەکانی بە ژیان و نەشونما دەزیوێتەوە، شەوازیش ناوەند و گیانی نووسەرە، هیچ گیانەکیش بە جێستەیەکی دیکە وەرناگیرێت.
شەواز و شیعریەت و زمان، ئەزموون بە دیاردەکانی ژیان و وێناکردنی کەمەگا پێشنیازیان دەکات، دیاردەکانی ژیان و وێناکردنی کەمەگاش پێیوەندی بە هەموویانەوە هەیە، بەشدارین لە چالاککردن و بەرەوپێبردنی، پەیامی هونەریی مرۆڤگەلێکە، کە هەوڵی سەینەوە و لەبەینبردنی ئەو شتانە نادات، کە ژیان دەخنە باروبارێك بەرگری لە بە ژیانبوون و ئازار و ئازادیی خۆی دەکات.
ژیان و بوون و دنیاش لەناو شیعری نایاب و ئێستێتیکی و خەبوونیدا نوێن، لەناو ڕەشنبیریی کوردیدا نوێبەخشی هەشتان بە ڕوونی شوێنی شیاوی بە نەکراوەتەوە، ئاخاوتن لەبارێوە دەبێتە هەرا و زەنا، پێویستە ئەو بەیارانەی لەم بارێوە بوونەتە مایەی سەرنجی کەمێکی کەم، بە ئاستێکی دیکەوە بخرێنە ناو ئاخاوتنەوە.
ئایا ئاخاوتنەکانمان لە خودی نوێبەخشیی دەقەوە دەرچوون، یان لە دەرەوەی دەقەوە وەرگیراون و لە جێستەی تەنك و ناسکی دەقدا پراوەی پێدەکەین، کە جێستەی تەنك و ناسکی دەق هیچ پراوێك وەرناگرێت جگە لە پراوەی گیان نەبێت.

نووسینەك گەیشتبێت بە ئاستی دڵق، پەیوەندیی ئاستداری چارەنووسسازی بە ئێستێتیکا و خەبوونییەوە هەیە، کە هەمیشە وەك سەرچاوەیەکی ڕوون، هەزکە بە بەرهەمهێنانی سەرچاوەی دیکە، بەرەنجامی خودێکی هەژاو و هەشمەند و وریایە. بەشکیش لە خودی هەژاو و هەشمەند و وریا گەیشتووە بەو هەقیقەتە، کە شیعر بگێڕێتەوە ناو سەز و هەست و ڕوونی و ئاشکرایی لە دەربەیندا، ئەمەش وەك دیاردەیەك پەیوستە بخرێتە ناو ئاخاوتنەوە. زەر جاران گەیانکارییە ڕەچاونەکراوەکان کاریگەریی ڕاستەوخۆیان لەسەر چنینەتیی بیرکردنەوەی کەسگا و بیر و دەربەینی تاکی نووسەرەوە هەیە. دەبێتە بابەتی نووسینەکانیان، بەڵام نابێتە مانای ڕوون و دیار، بگرە لە چەژدا دەبێتە سرووشی مانا و چالاکیی وێنە، سرووشی مانا و چالاکیی وێنەش شاعیر لەوە نزیك دەخاتەوە بچێتە ناو جیهانبینیی تەسەوفەوە و لەو جیهانبینییەوە پەی بە نهێنییەکان ببا و بە هەقیقەت بگات، واتە: شاعیر پەیبەر و شیعریش پەیپەبراو.
سەنگێك هەیە ناوی مەژوو، هەموومان وەك شیر دەکوێنێت، بەی دەردەکەوێت چەندمان هەوێن دەبین و چەندیشمان هەدەبزەکەین

جیایی

پانتایی جیاکارم لە بەرهەمەکانمدا خوەقاندووە، لە پانتاییەکدا دەستنیشان ناکرێم. ئەرە لە پانتاییە شیعرییەکاندا، دەچمەوە سەر چ پانتاییەکی خە تایبەتیکردن. تایبەتکار بەی هەیە تەواوی هەبووەکانی، کە توانای کاریگەرییان تەدا دەرکەوتووە، ڕاکێشتە ناو بیرکردنەوەی چالاکی، کە بەردەوام هەما و هەماپێکراو بەرهەم دەهێنێت. لە یەك کاتیش لەناو هەموو پانتاییەکاندا کار بکات و دەستیان بە ببات.
بەرانبەر بە ئاگایی خەم جەنگاوەرەکی مەشقکردوو و ئەهلی زیندووەتی دە و یەکەتیی ئەشقم، پانتایی ئێستێتیکا و ڕەبازی وردبوونەوەم لە ژیانمدا هەبژاردووە، دەمەوێت بە ڕاناوی نادیار زمانی تەدا هەستیار بکەم، هەستیاریی تەواوی زمانی کوردی لە شیعری کلاسیکیماندا تواوەتەوە و دەرکەوتووەتەوە. کاتەك شیعری کلاسیکی دەخوێنمەوە هەست دەکەم تەواوی زمانی کوردی ڕووبەڕووم وەستاوەتەوە. دەمبات ناو جیهانێك، کە قسەی لەبارەی دەزینەوە و چرکە زیندووەکانی بوون کردووە، نەك گەڕانەوە. خەون و ناوەندی وشە: هەوەدانن بە خەناسین. لە مالی گەورەی شیعردا هەموومان پێکەوە داوای شیعرییەت و زمانێکی نەرم دەکەین، ئەو داوایە وزەی گەشکردنی کرێکیجوانی و بەرزکردنەوەی ئاستی هەقیقەتی گیانی و درامای ژیانە. نەرمیی زمان لە نەرمیی ئەو کەرستەوە دەت، کە

دەربڕینی لەدەکات، زمان شانۆیەکی زیندووی زۆر قووڵە لە جەستە و پێکهاتەی مرۆڤ لە گیانی دید و پێوەندییەکاندا.
جیاییی تاقیکردنەوەی من ئەوەیە: جیهانی پارچە پارچە دەخوڵقێنم و پێوەندیی هەما و هەماپێکراویش دەپچڕێنم و دەستنیشانیان ناکەم. سەرچاوەکانی نووسین و ئاستەکانی دەنگ و تێبینیکردن و سەرنجدانم، لە جوانیی بگەڕد و بە هاوتای ژیان وەردەگرم، دەگمەن و تاقانە دەبن بە هەما و هەماپێکراو.
شیعر چەند بچڕتە ناو ژیان و دنیای خودایی و هەقیقەتی ڕۆژگارەوە، هێندەی دیکە گیانی تا هەتایە پەروەردە دەکا و دەیپارێزێت و ئەفسانە و ئەفسوون لەخودی خۆیەوە بڕەو پێدەدا.
شتێك لە نووسین، کە وەك ئەزموونێك پێشکێشم کردبێت، بەکاربردنی زمانی خۆنە بە زمانی نووسین و ڕاچەنادن و چالاککردنی ناخی پە توانایی و یادەوەری. دواجار تواندنەوەی چالاکییەکانی بیر لە هەستیاریی نووسیندا.
چامەی درێژی فرە دەنگ و ئاستدار، پرۆژەیەکی کامڵ و لەسەر ئاستی بوون و کرانەوەی بەردەوام ئادەوەستێت، سروشتی دایکی هەستەکانمە، ئاسەیەکی ئەفسانە و ئەفسوون ئاساییە، ناتوانم لەی دەربازبم، بە کامڵترین فۆرمی شیعرییی دەزانم و پێیڕەوی دەکەم، لە ئایڵە و تانوپۆی هەستەکانیدا توانای جووڵاندنی فرە دەنگی و فرە پێوەندی دەسکەت. مانا و زمان دەگەڵتەوە ئەو ئاستداریەی هەزی نووسین ئاشکرای دەکات و دەیهێنێتە گۆڕێ، واتە: قووبوونەوە بە ناخی بیندراو و شپەلی کات و شوێن سیمای بوون.
سەنگێك هەیە ناوی مەژوو، هەموومان وەك شیر دەکوێنێت، بۆی دەردەکەوێت چەندمان هەوێن دەبین و چەندیشمان هەدەبزەکەین.

فرە دەنگی

ڕوانینی گەردوونی بار و بوار بە گۆشەسەندنی شیعر دەخسێنێت، بەڵای ببە پێوەندیی بە شێوشی گیاندن و فۆرمەکانییەوە نییە. خیاڵ و ئەو ئاسەیەی جیهانی بەهێزەوە وێنا دەکەیت، لە دەرەوەی کێنەکانی ڕاگیاندن کاری شیعرییێت بەرهەوە دەبێن، لە کەڵك وەرگرتن: دەست واڵا و دیموکراسین، سەرسامیی خۆشیان بە نۆشونمای نوێبەخشیی گیانی ژیان ناشارنەوە.
دەتوانین لەوە دڵنیابین، کە شیعر هەموو سەنگایی ساتە وردەکانی بە تەنیا خستە سەر هەڵقوڵانی خیاڵ، وەك بەرزایی و ناوەندی کاریگەر چووە ناوی و کرێکی ژیانی بە هێزەوە وێنا کرد. بگومان لە باروبوارەك نزیك دەبینەوە، شیعری تاك دەنگی دەبێتە خەنیشاندانەك و دەربڕین لەو باروبوارە بەهێزدا.

دەکرێ لە بچووکبوونەوەی دنیا لە بینینی شاشەدا، یان هەر فەرمەکی گەیاندنەوە، شیعری فرە دەنگ لە چنین و ڕایە و تانوپۆی توند و تۆی بەستە جگرەوەی خەیاڵ، وەك بەرزایی و ناوەندی کاریگەر.
لە شیعری فرە دەنگیدا خەیاڵ ڕەگەزی سوودبینینە، بەرزایی و ناوەندی کاریگەر نییە. نیشاندانی باوە و گیانی کراوە و دوورماندیی ئەم شێوازە، بەئەندازەیەك لە چیرۆك و شانامە و ڕەمان و داستان و ئەدەبی پێخشاندا بە ئاشکرایی دەگاتە لووتکەی بینین و تێگەیشتنی ڕوون.
لە شیعری درامیدا گفتوگۆ لەگەڵ هەست و ئەقڵی خوێنەر و شاکەس و کەسایەتییە جەراوجەرەکان دادەمەزرێنێت، هاوتاییەك دەدەزێتەوە لەباری نووسیندا پێیەوی دەکات. لە پێکهاتە و بنەمای منی شیعریدا پێکدێت و دەبیندرێت، خێی لە منی تاکە کەسی شاعیر دەکشێتەوە، ڕەو و ئاستی شاکەس و کەسایەتییە جەرا و جەرەکان و چەژمەك دەگەیەنن، چەژی ئاراستەکراوی شاکەس و کەسایەتییە جەراوجەرەکان و واتاناسی.
زەرفەك لە شیعری ئیمەژمان، لەسەر سیستمی تاکدەنگی منی شاعیر وەك ڕەگەزێکی کارپێکەر بەڕەوە دەچێت، ئەم شێوازەش وەك هونەر هەرچی پێبوو بەخشی، چاوەڕوان ناکرێت هونەرێکی کاریگەری پێ مابێت بە بەخشین و سەرسامی، چونکە هیچ شتەك ڕوونادات قسەکەر یەك قسەکەرە و پانتایی نووسینەکەی داگیرکردووە، هەروەها بوونی شیعریش وەك شێواز و شێوە دەخاتە مەترسییەوە. لە کارایی و زیندوویی و هێز دووری دەخاتەوە، کە کارایی و زیندوویی و هێز بارووبارەکن هەمیشە زیندووماندەکەنەوە و سەرچاوەی سەرسوڕهێنەرن.
یەکەمین کردەی هەستیارکردنی زمان، هێستەکان بە مەبەستی گەیشتن بە چاوگە دەنگییەکان درێژ دەکاتەوە، چاوگە دەنگییەکانیش هەمیشە ئاگایی زمان تێیدا دەبەتە بارووباری ڕاستەقینەی نووسین و وزەی ترپە و ئاواز، لەم بارووبارییەوە هەستیاریی زمان ڕوو دەدات. چەند ترپە و ئاوازێکی لە دەبەتەوە بەناو خەیدا دووبارە پێخش دەبەتەوە، جەراوجەریی ترپە و ئاواز: خەسڵەت و مەرك و ماکی ناسینی ئەم چەشنەن، پشت بە وێنەهێنانەوەی یەك لە دوای یەکیش نابەستێت، زیاتر گەڕانەوە دەکاتە خەبووزانەوە و دەرکەوتن و ئاراستە وەرگرتن.
سەنگەك هەیە ناوی مەژوو، هەموومان وەك شیر دەکوێنێت، بەی دەردەکەوێت چەندمان هەوێن دەبین و چەندیشمان هەدەبزەکەین.

دەستکاریکردن

دەقەکانم، ئەوانەی چاپم کردوون و ئەوانەی چاپیشم نەکردوون، هەمیشە لەسەر مەزی کارکردن دەستیان بە دەبەم، هەر چەند هەستیەکیان دەستکاری دەکەم و چەند لاپەڕەیەکیان دەخەمە سەر و چەند

لاپەڕەیەکیشیان لە لادەدەم. تا ئێستاش نەگەیشتووم بەدوا داشتنیان. ئەو هونەر و دەڕاوکێیەی دەستکاریکردنەش لە کارکردنی بە وچانی کاتژمێر، گواستراوەتەوە ناو باروبواری دەروونیی شاعیریەتیی من.
کاتژمێر تکان دەدا بەرەو ناو دەقی کات. دەقی کاتیش هەمیشە ئەو چرکەیەی جوانە تێیدا چاوەڕوانیت، کە هەز دەخاتە ئەو چرکەیەی بەی دەڕوات، کەیشتنی منیش هەمیشە بەرەو دەقی شیعرییە. هەموو شتەکانی کاریگەرییان بە نەشونمای ژیانەوە هەیە. لە زەینمدا ئامادەیان دەکەم و دەیانکەم بە بەشەك لە چالاکییەکانی بیرکردنەوەم. دەستکاریی بەردەوامیش کارەکی دروستە بە نووسەری پە توانا و ئەزموونی پڕینەوە، بە ناو پرسیارەکانی، کە بوون بەیەك جار دەستنیشان ناکەن، بەرگری و دەربڕین لە داهێنان دەکەن، چونکە هەر جارەك، کە دەستکاری دەکات، بەو نیازە بە تەواوی ژیان لەناو دەقەکەیدا ببینێت، یان ژیان بە تەواوی بهێنێتە ناو دەقەکەیەوە و بیگەیەنێت بە ئاستی خۆنی نووسین. ئەویش یەك لە مەحاڵەکانی نووسینە، نووسین هەوڵدەدات بە مەحاڵ، مانەوەش لەناو ئەو مەحاڵە سووربوونی نووسەرە بە بینینی ژیان بە تەواوی لەناو دەقی بگەڕددا.
سەنگەك هەیە ناوی مەژوو، هەموومان وەك شیر دەکوێنێت، بەی دەردەکەوێت چەندمان هەوەن دەبین و چەندیشمان هەدەبزەکەین

شاعیر

شاعیر، سەر گەرمیەکانی خەی لە سنووری بیرکردنەوە و جیهانبینییەوە دەست پەدەکات و گیان و هەستەکانی چالاکە بگشت جوانیە هاوبەشەکان. ئاراستەی ئاڕزکردنی جوانیە هاوبەشەکان نیە. سادەکردنەوەیەتی، بەرپرسە بەرانبەر بەرزبوونەوە و هسکاندنی هوانینی پە شیعرییەت و جووڵەی ئاخاوتن لە زماندا، پەیوەستیشە بەوەی پەیوەندییەکانی نەوان جوانی و فەرمەکانی کەمەگا وەك پرۆژەیەکی پەرەپەدان و پەرەپەدراو وەربگرێت.
کاری گوتار دامەزراندنیش لە پەیوەندییەکانەوە بکاتە وەنەیەکی هاستەقینەی ئەزموونکراوی هەقیقەت و بەهای مرۆڤ. لە هەمان کاتدا لە تواناکانی دەربەیندا بەرزیان بکاتەوە ناو هایەڵ و تانوپۆی هستە و ترپە و ئاوازی ویژدانیان، لەیەوە وەك نیشان و نیشانە پیشانیان بدات، هەروەها دەسەاتی هەستیاریشی بەسەر ئاشکراکردنی چارنووسی جوانی لە شەوازی نادیاردا، پشتگیر و پاپشت لە بەرزبوونەوە و بەهەزکردنی و داکەکی لە مانەوەی بکات.
تەوەرەکانی هەست و سەز و خۆن بخاتە گەڕ بە هەشتنەوەی بەردەوامیی چەژی گیانی. جوانی وەك هەگەزێکی چالاك و بنیادنەر، لە پەکهاتەی

دەقدا بکاتە ناوەندی بایەخگەیشتنی پەیوەندییەکان و باوەڕهێنان بە هەقیقەت و تواناکانی ژیان. بە واتای ئاستەقینەی لەناو دەورووبەرێکی بە هەڕەشەیی فیکریدا، ئاکار دابەزیت. بەدواداچوونی مێژووی گیان و ئەوانی دیکە و چاونەترسیش بەرەو ڕووی ئەم ئاکار داشتنە بکاتە مایی هەر هەوومان و گەوهەر و ناوکی هونەری مانا دەرنەکەوتووەکان لە چرکە زیندووە دەگمەنەکان هەڵداتەوە.

کردەی نووسین وەک سەرتایەکی هەمیشەیی و خاڵە یەکتربڕەکانی کات و شوێن بپارێزێت. بە فراوانییەکی ئاستدار و کاریگەریش بانگەوازی لایەنداریی تەواوی ڕابگەیەنێت، دواجار بە ئاستی بەهای مرۆڤ بیناسێنێت، بپرسێت ئەرێ ئاستداریەکانی شیعر و مرۆڤ چین، لە واقیعدا جێبەجێیان بکات و جێی پەسندی بن. تا چەند توانیویەتی جوانی و هونەر بگەیەنێتە ئاستی ژیان و درکاندن و بەهای مرۆڤ.

سەنگەک هەیە ناوی مێژوو، هەموومان وەک شیر دەکوێنێت، بەی دەردەکەوێت چەندمان هەوێن دەبین و چەندیشمان هەڵدەبزەکێین.

فەرهەنگ

وشە لەناو فەرهەنگدا بە یەک مانایی سنووردار و پابەندە، باروبواری هەڵگرتینی نەماوە و چەسپاو و جێگیر و نەگۆڕ، لەسەر ئاستەکی چەسپاو و جێگیر و نەگۆڕیش پەیوەندی بە دەستنیشان کراوە، واتە: لەناو ژیان و بزووتنەوەی بەرەو پێشچوون کار و چالاکی لە وەرگیراوەتەوە و خانەنشین و لاکەنار و ئاستداری لە وەرگیراوەتەوە.

شاعیر لە وشەکانی ناو ژیاندا دەچێتە کێشی زاڵ و ڕەشنی خەیاڵەوە، وشە لە ساتەکی وردەکارانەدا لە ژیان ئەزموون دەکات. شیعریش، هەڵز لە خودی زمان وەردەگرێت، بەزمانی ناو ژیانیش شیعریەتی دەژێتە و پەیوەندیەکانی بە جیهان دەبەستێتەوە، کار و چالاکیی وشە گەرمەکانی ناو ژیان، وشە بە هەڵزەکانی ناو فەرهەنگیان لە خەیاڵگەی نووسەری خودوریا دەربەدەر کردووە. هەست بە نائومێدیەکی ترسناک دەکەم لەو وشانەی لەناو فەرهەنگاندا وەنەوز دەدەن. دوای گواستنەوەیان بە ناو هێستەی شیعریی کتوپڕ خەوی دووبارەکردنەوەی لە دەکەوێت. لەباری دووبارەکردنەوەشیاندا، بچووکتر دەبنەوە. دەستواژە لەناو فەرهەنگدا خەشباوە و بە ئومێدە، بەیەک مانایی دەی داکەوتووە و فەرمەکانی کۆتایی پەهێناوە.

شاعیریش لەناو فەرهەنگدا سە دەبێت و وێناکانی کورت دەهێنێت، نەک سەرسام. لە وشەکانی بەردەست و زەینی خەیاڵەوە دەست پێدەکات و ئاسەی هاندان و فەزای زاڵ دەبێت. ڕەشنبیرانی ئەکادیمی و فەرهەنگنووس و زمانەوان لە وشەکانی ناو فەرهەنگدا کار و چالاکیەکانیان بەرهەم

دەنن. لە فەرهەنگدا ئاستی جیاکاری زمان نییە. هەموو داهێنانێکی زمان لە ئەدەبدا لە دەرەوەی فەرهەنگ بوونەوەرێکی دەگمەنە، دەقی نایابیش لە کرێکدا لە پێوەندیی زمانەوە هێز و سەرکەوتن وەردەگرێت، ئاسایەك هاندەرێتی، ئاسەی ئاستداری و پێکهاتە و پێکهاتن.
لەناو مێژووی ئەدەبدا، ئەدەبەك نییە لە وشەکانی ناو فەرهەنگەوە سەرکەوتنی بە دەست هێنابێت، بەڵێ فەرهەنگ لای من بووە تەلیسمێکی بکوژ، زوو خەم لە قەڵەمڕەوی دەسەڵاتی دەرهێنا. ژیان فەرهەنگی شیعرێ، هەر شاعیرێکیش هانا بۆ وشەکانی ناو فەرهەنگ ببات، نامەیی و دەستپاچەیی خۆی بۆ شیعر ئاشکرا دەکات. ماملەی لەگەڵ وشەی ئامادەکراوە، بایەخی ساتە هەشیاریێکانی ناوەوەی خۆی لە دەست داوە، واتە: ئاسایی بەکارهێنانەوەی لەبیرچووەتەوە و هەست بە کاریگەریبوونی ناکات. ئەگەر نووسینێکی ئەدەبیش ساتە هەشیاریێکانی ناوەوەی نووسەر، خرۆشانی تواناکان و چالاکیی نەبووبێت. دەقێکی بەتاڵە لە ئەفسانە و ئەفسوون و هەشیاریی نووسین.
سەنگەك هەڵە ناوی مێژوو، هەموومان وەك شیر دەکوێنێت، بۆ دەردەکەوێت چەندمان هەوێن دەبین و چەندیشمان هەدەبزەکەین

ناونیشان

زۆر نییە لەناو ڕەخنە و لێکۆڵینەوەی ئەدەبی کوردیدا ناونیشان وەك بابەتێکی سەربەخۆ و گرینگ، بەهای پێبەخشراوە و مامەڵەی لەگەڵدا دەکرێت. لە هەموو باروبوارەکانیشدا ناونیشان و ناونرەك دەچنەوە سەر یەك ماك و بنەما، ئەویش ناونەدە، واتە: دەقێکە، ئەگەر ناونیشان داهێنان بێت، دەبێتە هەستگەرمی و سرووشەك، داهێنانێکی تر بەدوای خۆیدا دەهێنێت. هەڵبژاردنی لەسەر بنەما و بیرکەی: ئەفسانە و ئەفسوون هەڵبژاردنێکی هەشمەندانە و داهێنرانەیە، لە وێنە و سرووش و دەربڕینەدا بەدەردەکەوێت و وزەی ئەو هەستە دەدزێتەوە، کە لە ناونرەکدا بەدواداچوون و هەنگاو هەڵێنانە بۆ کەکردنەوەی تاڵە تیشکەکان و وزەی ڕاستقینە و هەوێنی شیعرەکە. لە ناونرەکدا دەقی نوێبەخش یەکەیەکی یەکگرتووی تەدا نییە، چونکە ژیان پارچە پارچە بووە و جرەك هەوشێندراوەتەوە. هەندەك جار پارچەکان لەك دوورن و هەندەك جاریش لەك نزیك. گرینگ ئەوەیە لە هەردوو باروبواری لەك نزیکی و لەك دووریی پارچەکان هەرەم و دەربڕینی ژیانن و بنەمایەکی پێوەندییان هەیە. هەست بە پچڕانی پێوەندیی نێوان ناونیشان و ناونرەك ناکەین. ئەم دوو باروبوارەی لەك نزیکی و لەك دووری دابەش دەبن بەسەر دوو خاڵدا:
خاڵی یەکەم: ئەو دەقەی، کە دەقێکی نوێبەخشە یەکەیەکی یەکگرتووی

تێدا نییە، ناونیشانەکە دەبێتە تاقە تیشکێك لە ناوەڕۆکەکەدا.
خاڵی دووەم: ئەو دەقەی، کە دەقێکی ئاسایییە یەکەیەکی یەکگرتووی تێدایە، ناونیشانەکە دەبێتە ئامانی سەرەکی و بە تێواوی جێستەی دەقەکەدا شێ دەبێتەوە و دەبێت بە ئایێ و تانوپۆ، لە ناونیشانەوش درێژە بە شیعرەکە دەدات ناونیشانەکانی من وەك تاقە تیشکەکن بە ماناو و ناوەڕۆکی دەقەکان. نەك وەك ئامانی سەرەکی بەتێواوی جێستەی دەقەکەدا شێ بووبێتەوە، هەروەها تاقە تیشکەکان لەخۆیدا کۆ دەکاتەوە.
ناونیشان ناتوانێت ئایێ و تانوپۆی ناو دەق ڕێکبخات، لەبەر ئەوەی ئەو خۆی هەوەڵدەدات بە زمانێکی نەرم لەگەڵ ڕێگەز و توخمەکان پێوەندی دروست بکات و هاوگونجان پێدا بکات، لە ناوەڕاستی هەشتاکانەدا: (ئەحمەدی مەلا) زێدی خۆی: (زەردك) بە ناونیشانی کۆشیعرێکی بەکارهێنا. ئەم دەستپێشخەری و دیاردەیەك بوو لە ناونیشانی کۆشیعری کوردی، زەریش بەجوانی گەیشتووە بە ناوەندی خۆبوونی داهێنان.
بەشێك لەناونیشانی کۆشیعری کوردی بەلامەوە وردبوونەوە و مەودایەکی هونەری و دەخگێن و سەرسامبوومە پێیان، نەشمتوانیوە سەرسامیی خۆم بەرانبەریان بشارمەوە، ئاستێکی باڵایان بەدەقەکان داوە و هەکارێك بوونە لە هەکارەکانی داهێنان و گەلێك پنتیش لە ناوەڕۆکدا هووندەکەنەوە، ئەو ناونیشانەی سەرسامیان کردووم ئەمانەن:
یەکەم: سەمای بەفری ئەواران – ی جەلال بەرزنجی.
دووەم: سووتان لەبەر باراندا – ی ڕەفیق سابیر.
سێیەم: تەمە سپییەکانی ڕەح – ی کەریم دەشتی.
چوارەم: هەڵانەی نغرە – ی مارف عومەر گوڵ.
پێنجەم: تاڤگەی مەند – ی نەژاد عەزیز سورمە.
شەشەم: کاتە قامیش بەئاگا هات بووبوو بلوور – ی سامان دزەیی.
ناونیشان بەڵای منداڵ بەسەر سەدەخ و ئاستدا دابەشدەبێت و تێدەپەڕێت: ئەوەی لەردا وەك بار و بوار و دەخگەین، بەجێش و ئەمکەوە دەمەوە ئاماژەی پێبەدەم. ناونیشانی: (خەون وا خۆی گەڕایەوە) یە. سەرووشی ئەم ناونیشانەم بەجێش و سەرووشکی دووربەدووری ناونیشانی: (زەردەشت وا دوا)ی نیتشەوە لا دروست بووە و لە داشتنیدا هاوگونجانکەم بەکارهێناوە، هەروەها ناونیشانی: (کاتە قامیش بەئاگاهات بووبوو بلوور)، لە سروشت و سرووشی دەڕێشیعرێکی: (مەولانا جەلالەدینی ڕەمی، لە سروودی نەی) وەرگیراوە.
ئەوەی من گەرموگوڕییەکی زەر شاراوەیە، ئەگەر خەم ئەم گەرمی پێبەخشینەی ئەزموونی خەم نەهێنمە بەرباس، کەس هەستی پێناکات و خاڵکی هاودەقی لە نادەزرێتەوە، چونکە زەر بە ئاگاییەوە لە

ناونـدی ناونیشانـکەی نیتشـۆ بـەرهـەم وەرگرتـووە و چـووەتە دڕۆ، یان ناونیشانـکە لـە سـەرسامیی خـۆی وەستاندوومی و بـەڵی خستووەتە بـەر دروستکردنی سـەرسامی خـەبـوونی خـۆم. هـەرچـی سامـان دزیـیـە لـە ناونـدی دەڵـێکی تـەمی نـەچووتـە دڕۆ و ماوەتـەوە، هـەروەها ئـەونـدەی من ئاگاداربم، واشبزانم ئاگایـیـەکی نـەبـوون و وردم لـە شیعری نـوێی کوردیدا هـەیـە. وشـەی (ئاو)، وەك ناونیشان یـەکـەم جار: (سامی شـەش) لـە ژمارە (1)ی بـەاوکراوەی (نـەبـەرە)، سـاڵی 1970 بـەکاریهـێنا، شیعرێکی تـەدا بـەاوکردووە بـە ناونیشانی: (بـووکی ئاو). ئـەم ناونیشانـە بـە سـەرتـای حـەفتاکان ناونیشانـکی دەخگـەڵ و کاریگـەر بـوو، پاش چوار سـاڵی: (عـەباس عـەبدوڵـا یـووسف) بـەجـۆرێك لـە جـۆرەکان وەریگـرت، یـان گواسـتیـیـەوە، کـردی بـە ناونیشـانی نـامیلکـەیـەکی بـەناونیشانی: (ئاو). جا نازانم ئـەم شـەوازی وەرگرتنـە دەچـێتـە چ خانـەیـەك، وەرگرتن، یان گواستنـەوە، یان … تاد، بـەڵام هـەندێك ناونیشان هـەیـە. دەقاودەق وەرگیراوە، یان گواستراوەتـەوە، یان … تـاد، (بـەفـری گـەرم – الثلـج الحـار) لـە بنـەڕەتـدا ناونیشـانی هـەمانـکی: (یوری بونداریف)ە، (غائب طعمة فرمان) وەریگـەڕاوەتـە سـەر زمـانی عـەرەبـی. (نـەوزاد هـەفعـەت) لـە سـاڵی 1992، دەقـاودەق وەریگرتووە، یان گواستوویـەتـیـەوە، یان … تاد، کردی بـە ناونیشانی کـەشیعرێکی خـۆی، هـەروەها ناونیشانی بـەزبر زەمینـەیـەکی کاریگـەر و تـرپـە و ئـاوازی مـانـەوە لـە مـەشکـدا دەهـەژتـەوە و واقیعـی خـۆی تـەدەپـەڕێنی، دەبـەتـە واقیعـی خواسـتراوی نووسـینـەکی تـر، یـان دەخگـەڵ ینـەك. نموونـە: ناونیشانی کـەشیعری: (گـوڵـە بـەفـەکان)ی بـەدلـەر، ناونیشانـکی ئـەجگار ناسراوە و کاریگـەری و زەمینـەی کاریگـەر و ترپـە و ئاوازی مانـەوەی لـە مـەشکی: (نـەوزاد هـەفعـەت)دا جـەهـەشتووە و بـە بـە هیچ ئاماژەیـەك لـە شیعرێکیدا، جا بـە ئاگایی بـە، یان بـەئاگایی بـەکاری هـێناوە: (شـەی گـوڵـە بـەفـەکانی باخی ئیرەم. گـەڤاری ئـامان، ژمـارە 50. ل: 128) نـاتوانین لـەم بـارەوە لـە وردەکـاری بـەراورد بکـەینـەوە، لـەبـەر ئـەوەی دەخگـەڵین نیـیـە. گواستنـەوەیـە.

من هـەروا بـە سادەیی ناونیشان وەرناگرم و بـە قووڵی و وردبینـیـیـەوە، فـەزای زاڵی دەخـوێنـمـەوە و جـێگای بایـەخـمـ، ناونیشانی دەخگـەڵ واتای جیـابوون و جیـاوازیـیـە. لـەو دەخـەوە خـوێنـەری نمـوونـەیی تـەدەگات نووسـەر قووڵبینـە، یان ئـووکـەش.

ویستم لـە ناونیشاندا کارەکی تایبـەتمـەند پـێشکـەش بکـەم، لـە جـێگای پیـت و دەنگـدا وێنـەبکـەشـم، واتـە: ئـەگـەر ناونیشـانی شیعرێکـم: (بـاڵندەی مـەڵـەوان) بـێت. لـە شوێنی ناونیشان وێنـەیـەکی ماسیگـرێ، یان قورینگ … تاد، بکـەشم. لـەیـەك کاتدا هـەم شـێوەی وێنـە و هـەم نیشانـەی نووسین بدات. ئـەو ویست و هـەوڵـەم تـەنیا وەك بیرکردنـەوەیـەك مایـەوە

و جۆرجۆم نەکرد، پەکھاتەی شێوە کارکردنەکەشم بنیاد نابوو. جۆرجۆ نەکردنەکەشم تەنیا لەبەر ناکارایی و ئاستی شارەزانەبوونی نەخشەسازەکانی ئەژنامە و گۆڤارەکان بوو.
ساڵی 1993، هەوڵەکم لە شێوازی ناونیشان پێشکەش کرد. شیعرەکم بە ناونیشانی: (سەباح)، لە ژمارە (460ی پاشکۆی ئەدەب و هونەری کوردستانی نوێ)دا بڵاوکردەوە. ماماڵەم لەگەڵ چوار توخمەکەی بوون، وەک پەکھاتەی گەردوون و جەستەی خەم کردبوو. (با، خاک، ئاگر، ئاو). لە هەر بەشێکی سەربەخۆدا ناوی توخمە ماماڵەکە لەگەڵ کراوەکەم وەک ناونیشانی لاوەکی لەژێر بەشەکە دانابوو، نەخشەسازی ئەژنامەکە هونەرمەند: (هەگورد جوندیانی)، ئەم شێوازی ناونیشانەی بە ڕێزپێ و نامە زانی، بۆنابەدی کاری تێدا کرد، ئەنجام هەوڵەکەی منی بە تەواوی نەگەیاند. لە دوای بڵاوبوونەوەیدا، بەم ئاشکرا بوو ئەم شێوازە سوورییالیێ فەرەنسییەکان لە سەرەتای دروستبوونیان پێشکەشیان کردووە. ئەم هەوڵەشم وەک سەرەتایەک مایەوە و لەی دوورکەوتمەوە، بەڵام ناونیشان بوونە وەک پرۆژەیەکی دواخراو لام ماوەتەوە و لە کۆشیعرەکم تا بەم بکرێت و بتوانم پێشکەشی دەکەم، دەشزانم لە شێوە کارکردنەکەمدا بەرەو کۆە دەڕم و چ هەڵە و هەمایەک دەکەم بە ناوەند.
سەنگەک هەیە ناوی مەژوو، هەموومان وەک شیر دەکوەنێت، بەی دەردەکەوێت چەندمان هەوەن دەبین و چەندیشمان هەدەبزەکەین

مانیفێست

وەک پرۆژەیەک مانیفێستی شیعریی خەم ڕاگەیاند، بە ئاوەی ئەم ڕاگەیاندنە ببێتە پاپشت و تیشکە بە ئەزموونی شیعریم. مانیفێست و خەوونکردنەوە، پەنجەمەر و ڕوانینی تایبەتیی نووسەرن، بە کەرستەیەکی خەمیو و ئەزموونکی ڕاستەقینەوە بەرانبەر نووسین و ئاسەی چاوەڕوانی نووسین. بە نووسین و گەڕانکردنی، بە قووڵی سەرجەم دەقەکانی خەم بە توانای گەڕان لە ژیان و هونەر، هەنایەوە ناو زەینەم. لە مەودای خاڵی لاوازی، تا خاڵە سەرسوڕهێنەکانی ئەزموونم وەرگرت، بەوپەڕی هەشمەندی جیاکاریی هەستکردن لە مەوداکانی مامەوە و تێفکریم، تا بووە پرۆژەی باش بیرکردنەوە و گفتوگۆیەکی ماشن. بنەماکانیم لە شەوق و کاکڵە و ناخی ئەو مەودایانە دەزیێەوە، کە لە واقیعی نووسیندا هەناومەتە گەڕ. ئەو واقیعەی چەنیشی بیر لە دەکەمەوە و دەیجووڵنم.
پێش نووسین بیر لە مانا ناکەمەوە، دوای نووسین مانا دەدەزرێتەوە، هەروەها بیر و ڕاکانی ڕامگەیاندوون، هەموویان لە دەقەکاندا شوێنی ژیربڕێی و ئەو ئاماژە و نیشانانەی تێیدا بەرهەم هاتوون، ئاشکران.

چارەسەری هەندێك لە هەستە نەمانسیبە سەرەتاییەكانیشم كردوون، هەم بە ژێر دەنگ لاواز و سەرسوهێنەكانی كەشاون. خۆنم كردووە بە فەرمی دەستپێكردن و دووبارە گەڕانەوە بە واقیعێكی دامەزراوی خۆنی.
سەنگێك هەیە ناوی مەژوو، هەموومان وەك شیر دەكوەنێت، بەی دەردەكەوێت چەندمان هەوەن دەبین و چەندیشمان هەدەبزەكەین

قەناغ
شیعر وەك درەژبووەوەی قەناغی پێشتری وەرناگیرێت، لە هەندێك گەڕدا یەك دەگرنەوە، لە زەر گەڕیش تەواو ئاستیان دەكەوێتە نەوان، دژی قەناغ و گەباز و قوتابخانە و دابەشكردنم، دەقی داهێنەراو بەسەر تەواوی ژیاندا دابەش دەبێت.
ژیان و خوێندنەوەی هەوداو و دیاردەكان بەیەك ئاراستە نایەن، بە جیاكاری بیری یاخی و كڕستەكانی شیعری لە كەشی شەوە گەیندان، ئاستیش بڕەو گەان و تەكەناوبوون وەردەگرن. هیچ قەناغێكیش ناتوانێت قەناغی پێشخەی تەواو لەناو خۆیدا ون بكات، داهێنانەكانی لە گەشیەكی تەنگبەر گەمارە بدات. جیاكاریەكان سروشتین. جیاكاریەكانی ئەو قەناغ و ئەزموونانەی لە داهاتووشدا دەبنە هۆ و مایەی گفتوگۆی گەانكاری هەمدیس هەر سروشتی دەبن.
شیعر لە زماندا هەونەقی شیعریێت بەدەست دەهێنێت، زمانیش بە ئاراستەی هاتنی، ئاستی گەان و تەكەناوبوون وەردەگرێت.
ئایا زمانی قەناغەكانی ژیان درەژەپێدەر و دووبارەكردنەوەی یەكن. بە جیاكاریی ئەو دەستكەوتە هونەرییانەی لە ئاكامی پڕەسەندنی بیر و پەیوەستییە كەمەیەتی و شارستانیەكان ئەزموون كراون و دامەزراون، یان بابەت و مەبەستەكان شەوازیان دەگەن و نیشانەكانی هەست پێدەكرێن. زمانی شیعر، شیعریێت لە زمانی قەناغێكی دیاریكراو وەرناگرێت، واتە: زمانی شاعیرێك، لە زمانی شاعیرێكی تریەوە دەست پێناكات، هەموو سەردەم و مەوداكان هادەكشێتە ناو بازنەی بەەوەچوونی خۆی، هەز دەژێنێتە ناو تەكانەكانی بە بەكاربردن و ئاماژە ژیربەژیەكان.
هیچ قەناغێك نابیندرێت، داهێنان تاجی لەسەر هەمایەكی دڵەری نانابەت و ئەستریەكی بەرهەم نەهێنابەت. نموونە: قەناغی كلاسیكی تاجی داهێنانی خستە سەری: (نالی). قەناغی یەكەمی نوبەخشی، تاجی داهێنانی خستە سەری: (گەران). لە قەناغی دووەمی نوبەخشیدا، ئاستەكی تر دەتە گەە و ناتواندرێت داهێنەرێك وەك تاك و ئەستریە دەستنیشان بكرێت و هەموو هونەرەكانی تەدا كەبووبێتەوە.
نموونە: هەندێك فەرم و شەواز و گوتاری شیعریی لای: (لەتیف هەمەت)

هەیە. لای: (ئەنوەر قادر محەمەد) نییە. هەندێك فۆرم و شێواز و گوتاری شیعریيش لای: (شەرکە بککس) هەیە. لای ئەوانی تر نییە، یان هەندێك فۆرم و شێواز و گوتاری شیعریی لای : (فەرهاد شاکەلی) هەیە. لای هیچکیان نییە، کەواتە: لەم قۆناغەدا فۆرم و شێواز و گوتاری شیعری پڕڕی سەندووە و ئاستی کەی وەرگرتووە، تاك وەك ئەستێرە و هەمایەك وەرناگیرێت. فرە هەمایی هاتووەتە ناو داهێنانی شیعری کوردییەوە، بەڵام لە قۆناغی کلاسیکی و قۆناغی یەکەمی نوێبوونخشیدا، هەموو هونەرکان لە هەریەك لە: (نالی و گۆران)دا کێبووونەوە. بۆیە تواندرا وەك تاك و ئەستێرە دەستنیشان بکرێن. لەگەڵ ئەمەش قوتابخانە و قۆناغ و ڕەوباز و تەوژم … تاد، لەناو دەچن. تەنیا شیعر، شیعری بەگەرد. بە پلەی یەکەم دەمێنێتەوە. درێژەپێدان و مۆژوویی نین. هەندێ باری قووڵی سەرسامی تێسووف لە شیعری ئەمڕۆ دەبینرێن و دەربڕین لە ژیان دەکەن.
سیماکانی لە قۆناغی کلاسیکی ڕەونەقیان بیندراوە، وەك پێویستییەك لەمڕۆدا ئەزموون دەکرێنەوە، ئەو پێویستییە ونبوونی نوێبوونخشی نییە لەناو کلاسیکدا، ئەو شتانەی لە ڕۆژ و ڕۆژگاری خۆیاندا بەرەو بەئەدەبوون دەچن، شتەکانی لەناو کەمەڵگادا ئەدەبن و ئەوانی تواناشیان تەدایە ببنە ئەدەب، دەقئاوەزان بە جیاکاریی، بنیادی دامەزراندنە. هەڵی ڕوونی ڕوانینەکان بخاتە باری قووڵبوونەوە و سیما هاوبەشەکان بناسێنێت. زمانی جیاکار، ترپە و ئاوازی جیاکاری لە دەبێتەوە. شێوەکانی دەربڕینیش لە ترپە و ئاواز وەردەگرێت. وەك فۆرم و پێکهاتەی ڕستە بەندیش جیاکارییەکان بەرەو چەندین ئاراستەی جیاکار ڕامانەکەشن و بە کارامەیی بە گەڵمان دەخنەوە بە دوانەخستنی ژیان، کە ژیان خۆی کردەیەکی دواخراوە. خاوەن فۆرم و توانایەکی سەرسوڕهێنیشە.
سەنگەك هەیە ناوی مۆژوو، هەموومان وەك شیر دەکوڵێنێت، بەی دەردەکەوێت چەندمان هەوێن دەبین و چەندیشمان هەڵدەبزەکێین

پێویستی

من چەژ لە سەردەمی خۆم، واتە: چرکە زیندووەکانی ئێستا وەردەگرم و بە ئاسۆ و دوورییەکی گەرم و ئاسوودەی دەزانم، ڕۆژ و ڕۆژگارەکانی تەدا بەناوێکدا دەچن و بەیەك دەگەن، خۆم فریو نادەم بە ئابردوو و داهاتووەوە، ئەمە منی دوورخستەوە لەوەی شیعری خۆسوورکردنەوە و هەوێستی دروستکراو بنووسم. ئەدەبکی بە کاکە و زیندوو، لە گومانی ناوونی ئابردوو و داهاتووەوە بەرهەم نایەت. لەم لەوردبوونەوە هەستم بە ژیان و هەبژاردنی شتەکانی دەوروبەر، پێکهێنان و شیکردنەوە هەوێستی وەرگرت. شێوەلی هۆشیاری لە ناخمدا

خۆی هەڵاوێشت و بەرگەی ئەوەی پێشان دا، لە ناختدا پێامبەرێك خوڕقاوە پێویستی بە دەربڕین و نووسینی کتێبێکە بە هەمووان، کتێبی بە هەموانی من شیعرە، شیعری بەگەردیش پێامی نییە، بەڵام مانا و سرووشی هەیە، واتە: هەست بکەیت شتێك هەیە و بیرت پێدەکاتەوە.
لەو خرۆشانەی خۆن و واقیع و ژیان داوایان لە گیانم کرد، پێویستە کەمان بکەیتەوە، خاڵی بەیەکگەیشتنمان شیعرە. فەزای زیندووی پێامبەریەتی لە بووم هەستکا. گەڵانێکی هێشێیی لە هاوینەسەرتاییەکانم بەرپا بوو، بەڵام لە هووبووەوبوونەوەیەکی گیانیی یەکەمین ئامادەبوونی نووسین لە سلێقە و چێژمدا چەخماخەی دا. خۆی وەك کاتێکی بەرجەستە لە بینین و نووسین پیشان دا. ژیان و مەرگم لەناودا کردە سەرمەشقی پایەداربوون.
سروشتی دەربڕینیش دەگۆڕێن، هەندە جار واقیع و ژیان جەدەلەم و دەچمە ناو خۆن. هەندە جاری دیکەش خۆن جەدەلەم و دەچمە ناو چرکە زیندووەکانی واقیع و ژیان. ئەم جۆگەکەکردنە بیرکردنەوە و گفتوگۆ و بینین و دەروونم ئازاد دەکەن و دەچمە ناو کەشی نووسین، واتە: دەزینەوەی واقیعی نووسین. نووسینیش لە هەموو شوێنکدا هەیە، لە هەندەك شوێندا بەووونی و سادەیی، لە هەندە شوێنی تردا بە نیمچە هوونی، لە هەندە شوێنی تریشدا بە شاراوەیی. تا لە بەشاییەکانیش پێویستە شاعیربم، لە مردنیشدا وەکامی پێداویستییە شیعرییەکان بدەموە. سوپاس بە خودا چارنووسی لەدایکبوونم لە وەاتەکدا بووە، شیعری تێدا شتێکی جەوهەری و خۆشویستە.
سەنگەك هەیە ناوی مەژوو، هەموومان وەك شیر دەکوێنێت، بەی دەردەکوێت چەندمان هەوێن دەبین و چەندیشمان هەندەبزەکەین

بەخنە

نووسین لەبارەی دەقەکانم بەکخراون، ئایا بوونەتە هەیەك لە دید و دیدگایانەوە بە خەمدا بچمەوە، بەخنە ئامرازێکە بە باش تێگەیشتن لە ئەدەب، جۆرە سەرلەشێوانەك بە خوێنەر بەدی ناهێنێت. سەربەخۆیی دەق و خوێنەر گرینگە، کردەیەکی شارستانی و زانستییە، بەشنبیر سەداسەد خۆشحاڵ پێی، بەڵام لەو بەخنانەی وەك مەبەست ڕایدەکەشمە ناو ئەو نووسینەوە یەکەکیانم بە دەستنیشان نەکرا پسپۆڕانە لەناو دەقەکم بە پرۆگرامێکی ئەکادیمی، یان خەیاڵێکی داهێنرانە کاری کردبێت و بەشەك لە کردەی بەخنەیی لەناو خەیدا هەڵگرتبێت. کەم ئەزموونی و کەم و کورتیی دەقی منی خستبێتە بەردەم کەمەلەك نیشانەوە، یان خوێنەری خستبێتە خوێندنەوەیەکی تایبەتییەوە، کە پشت بە میتۆدەکانی بەخنەگر ببەستێت.
ئەو دیاردانە وامان لێدەکەن بپرسین، ئەڕە ئەم نووسینانە بە

ڕۆکەدەخرێن. هەقیقەت لە کوێیە. ئایا هیچ لەو نووسەرانەی، کە ڕەشنبیریی خەیان ئامادەیی لە نووسینە ڕۆکخراوەکەدا نەبینیوە، توانیویانە پەیوەندییەکانی نێوان دەقەکانم بخوێننەوە و خەیان تێیدا ئامادە بکەن بە کارەکی زانستییانە، کە توانای مانەوەی هەبێت، خاڕەك، یان چەند خاڕەکی قەناعەت پێکەر بخاتە ناو گفتوگۆوە، کە مەترسی بێت بۆ ئەو بیروڕا هونەرییانەی من پشکەشم کردوون، ئاراستە و بەوای ئەدەبیی منیان پێکهێناوە.
ڕۆخنەگرانی ئەکادیمی و خەیاڵ داهێنەریش، توانیویانە پانتاییەکی هەمیشە ئامادەی ئەزموونم پیشان بدەن. هەستیارییەکی قووڵی تەدابێت لەناویدا ئاسوودە بیر بکەمەوە و پەیوەست بم بە خوێنی نووسین. هەمیشە بەوایەکی پتەویشم بە جیهانی منداڵییەوە هەیە. ئەو هەستە پاکەی لە گیانی منداڵییەتی پەروەردە کراوە. هەمان هەستی پاکیش لە سروشتدا دەجووڵێت. منداڵی و سروشت ناوەندکن لە هەموو لایەکەوە بیان دەچم.
لە پەیوەندییە برادەرییەکانم بە هەموو هەستەکانمەوە ڕۆژ لە بەرانبەر دەگرم، کەچی زوو لەوە حاڵی دەبم بەرانبەر پەویستە وەك گوزەکی پووچ لە لەژاییدا فڕێ بدرێت. چەڵەکە پشت و پێش و تەنیشتی خەی دەبینێت. خاوەنی بینین و مەودایەکی بەشوماریشە. بە پێچەوانەی چەڵەکە یەك ئاراستەی بینینم بە ژیان هەیە. ئاراستەی بینینی هەقیقەت و بەرزایی ڕەشنبیری و داهێنان، پێڕەویشی دەکەم. چ زیانکیش بەو هەیەوە پەم بگات پەی زەرەمەند نابم.
دیاردەی بەزراو لە ئەزموونی شاعیریەتیی من بیندراوە، هەبووە بە نووسینەك بردوومیەتە کشکەان، دوای ماوەیەکی ئێجگار کورتیش هەر خودی هەمان کەسی خاوەن ئاراستەی کشکەان، بوونی ئەدەبیمی ڕێت کردووەتەوە، کە ئەو ماوە ئێجگار کورتە ناتواندرێت وەك گەان و ئەزموون لە دید و دیدگا تەماشا بکرێت.
ئەگەر نووسەر خەی لە ئەنجامی ئەزموون و کارکردنی لەناو ئاماژە ئەدەبییەکاندا گەیشتبێت بەو دوو ئاراستەیەی کارکردنە و هاتبێتە سەر ڕەشنایی باوەەك، وەك ئاکامی وەرچەرخانەك بیر لە ئاستەکان دەکەمەوە و پەی خەشحاڵ دەبم. ئەگەر مایەی سوودوەرگرتن بێت، سوودیشی لە وەردەگرم، بەڵام ئەگەر لەژەر چاووونی و ەازیکردنی دژەکانم ئەو هەگەانەویەی کردبێتە داو و هەەك و کردەی نووسینی بەدوادا ببات، لەوانیە بتوانێت لە ماوەیەکی ئێجگار کورتدا بە چەند ئاراستەیەکی دیکەشدا کەش و نیشانە و ئاراستەکردن وەربگرێت. کاری ڕۆخنەگر لەسەر ئەم پایە دەوستێت سەنگی ئەدەب لە ڕەشنبیریی کوردیدا دەربخات. هەندەك نووسین لە ئاستی هەرە بەرز ەایانگرتووم. بەگومان ئەمیان زەدەڕەیی تێدایە. هەشە بە شێوەیەك دایپەڕسیوم لە

نزمترین ئاستی ئەدەبی دیاریکراوی کردووم. ئەمەشیان بەگومان ونکردنی هەشنبیریی تەدایە.
خەشم لەو دوو بەرەی دژ بەیەکە باش حالیم، داهێنان لەو پاداشتە نییە، کە لە هەخنەگر، یان هەزی بالادەستی سیاسی وەردەگیرێت. خورپەی دە فەرمانەوایی بەردەوامیی داهێنانە. دیاریکە خودا و زمان ئەو خورپەی دەمان دەدەنێ و ئاشکرای دەکەن.
هیچ هستێك لەبارەی نووسینەك نامدروشنتەوە، ئەگەر هەست و دەروونی نووسەرەکەی تێدا ئازاد نەبێت، تا سەر ئەسکان گیر بخوات لە خوەقاندنی دوو دیوی و کلکایەتی، لەگەڵ هەموو نووسینەکدام، تەنیا لەگەڵ ئەو نووسینەدا نیم ەك و بوغز و تاکتیکی سیاسەت تێدا دەستەاتدار بێت. ئەو نووسینانە هەشیاریی هەخنەیان تێدا بەکار نایێت. زیاتر چاودێریی نووسین و هەڵکوتانە سەر و پەلاماردانن. ئەم جۆرە هەتکردنەوانەش تەنیا شکست بە خاوەنەکەی تەمار دەکەن. شکستییەکەش دەبێتە بابەتی لادانی هەخنە لە میتەدە هەخنەییەکان و ئەم و ئەو هازیکردن لەسەر هەنجی ئەو دەقانەی خاوەنی هەقیقیترین بنەمای شیعرییەتن.
هەندەك لە نووسینی بەزراو، یەك لەوانە لە ژمارە(126)ی هەفتەنامەی: (پاشکەی عێراق – 28/2/1990)، بەناونیشانی: (عاجباتی هەشتەم لە جیهانی ئەدەبی کوردی)، بە شێوەیکی گاتەجارانە ئاماژەیان بەو وێنە شیعرییە: (شەمەندەفەر گوڵەبەژێی مەژوو دەکرتێنێت) داوە.
لە ئایندەشدا گاتەکردن بە ئەزموونی سەرکەشان بەردەوام دەبێت. پێش منیش گاتە بە ئەزموونی سەرکەشانی دی کراون، دواتریش بوونەتە هەمایەکی هوون و زەر درەوشاوە. نموونە: گەران، کە توانیویەتی سیمای داهێنانی تاقانەی خێی دەربخات، چوونەتە ناو هەندەك کەس و کەمەڵە، نیمچە هەشنبیری کەم ئەزموون و ناهەشن بە: (هەلوور بەلوور تەکامە – زەرد و سوور و شەمامە) تانیان لێداوە. لەبەر ئەوەی شیعری لە دەرەوەی ژیان دەرهێنا و کردی بە ژیان، ئاسە و دووری و پانتاییەکیشی بە خوێنەری نموونەیی جێهێشت. ئەم دەربەینیان وەك بەهانەیەك دەهێنایەوە، کە لەسەر ئەم کێشە خەماییە سیماکانی شیعری کوردی دەرخستووە و بە کارامەیی و وردی هەوڵی تێگەیشتنی کێشە خەماییەکانی داوە، من لەڕدا سەرنجەکانم دەرخستووە و لەم نکەیوتەوە، واتە: ئەم دەربەینەم تەنیا بە هوونکردنەوەیە. بەهەرحاڵ ئەڕە ئەو هەزدارانە کە بوون و لە مەژوودا چییان پێکرا. لەمەڕدا ئەمەمانان چەندیان دەناسین، وەك هەگ و سەرچاوەی چەژبەخش پێوەندییە نادیارەکانی خەیاڵکردن و بیرکردنەوەمان لەك ئاشکرا بکەن. لە لێکجیابوونەوە و پێکەوەبوونیانیش هاوگونجانەك نیشان

بدەن، یان لە پانەرامای داهێنان لە کوندەر دەستنیشانیان بکەین. ئەوانەی هەقیقەتی داهێنانی مەزنیان زانیوە ئەوە دەزانن، کە (گەران) توانی دیوانی نوبەخشی شیعری کوردی بنووسێت، لەگەڵ تێپەڕینی هەژگار پەگەز و ناوبانگ و شاعیریەتی زیاتر بدرەوشێتەوە لەوەی، کە خەی لە ژیاندا مابوو، هەیبوو، کەواتە: بەرهەمهێنانی شیعری بەگەرد ئەفسانە و ئەفسوونی هەموو سەردەمەکان و بەگەڵخەری هەزی ژیانە. لەکدانەوەی شیعر، یەک لەو گوناهانەیە، کە لەخشبوونی بە نییە، لە لەدەستدانی ئەزموونی ئەستێتیکای بەشەک لە نووسینی کوردی، لە لەکدانەوەی ئەم وێنە شیعرییەم، بەدە داوای بووردن لە گیانی بەهەزی ئەم گوناهە دەکەم، هەنگە خوێنەر هەندەک جار تەگەیشتنی بە دەق بگاتە ئاستی تەگەیشتنی نووسەرەکە و قووڵتریش بچێت.

دەقی من کەم تا زۆرەک هەشیاریەکی جیاکاری هێناوەتە گۆڕە و لە ناو کلتووری کوردیەوە هاتووەتە بەرهەم، هەنگە هەیکەشی ئەوبەت ویستبێتم لە ناو ئەم کلتوورەدا هەوە بە خەبوونی خەم بدەم. ئەم وێنەیش بەرهەمی بیری گەرمی منە، خەیاڵی شاعیریەتیم لە هێنانە پێشەوەی منداڵی تاقی کردووەتەوە.

یەک لە جۆرنەکانی حەفتاکان، جۆرنەکانم پێنجا فلس بوو، لەگەڵ یەک لە کۆکانی مامم چووین پێنجا فلسکەمان خستە سەر هێڵی ئاسنینی شەمەندەفەر بۆ نیازێی، کە بەسەریدا بۆات پێنجا فلسکە گۆڕە دەبەت و فەرمی سەد فلسی وەردەگرێت. بە ئێنجامی ئەو کردارە دەتوانین چەژ زیاتر لە جۆرن وەربگرین. کەچی بە شێوەیکی وا هەردوو دیوی پێنجا فلسکەی سەیرەوە شوێنەوار و نیشانەی پارەی پەوە دیار نەما. جا شەمەندەفەر لە چەژی جۆرنەک بەبەشی کردووم و چەژی ساتەک لە منداڵیی کوشتووم و نەفەسبە دنیای ئەفسووناوی دەستکاری کردم.

لەم وێنەیدا سەینەوکەم وەک کاردانەوەیەک کار پێکردووە و جووڵاندووم. بەڵای زۆرەک شەمەندەفەر هەی گەیاندن و گەشت و خەشحاڵی و بەاچەی ئاواتە، بەڵام لە دید و دیدگای ئەو کاتی من وەک دەندەیکی ترسناک تەماشا دەکرا، هەروەها وەک وێنەیکی ووبەووبوونەوە و گرژبوون بەکار براوە. شەمەندەفەر هاوتا کراوە بە کەسایەتیی دیکتاتۆر و جووڵەندراوە، کە نەشونماکردنی ژیان و زمان و نیشانە دەستەوە و دەوروبەرکی نالەبار و بەربەستە بە گەشکردن و پێشکەوتن.

هەزی خود لەم وێنەیدا دەسەاتدارێ، دەقئاوەزانیەکی نیشانە ناسیشم لە نەوان هەزی نووسین و هەشمەندیی کەمەگادا دەزیوەتەوە. دەزینەوەی ئەم دەقئاوەزانیە لە کەشی ڕەخنەنووسەک نییە، کە

خاونی پرژەی دەزینەوە نەبێت.
کات و شوێن و هەما و هەزی خودی چالاك لە دەربڕینەکانمدا وێنەیان زۆرە، بەڵام تا بڕێی پێ سرووشی هەمەچەشنی مرۆڤ و شێوازی تەقینەوەی خۆرا.
لە بارخراپیی کەش و گرفتی بەخنەی ئەدەبی کوردیدا، هەندێك لە نەوەی پێش خۆم و نەوەی دوای خۆمی گوڵایەتیان، بەهۆی شانەیەکی لێك نزیك، نووسینم لە بارەی بکەدەخێن. بێ ئاشکراش کار بێ ئەم هاوکارییەیان دەکەن. شانۆ دووبارەکردنەوەی بەفتاری خۆایەتییە، بەهەمان جۆر و دەستووری سەلەفییانە بەرەوە دەچێت. هەر خوندیدەیەك ئەفسانە و ئەفسوون و ناوەندکی زاڵ و کاریگەر لە نووسیندا، ئەو ئەقڵییەتە کەنخوازانەی بەوایان بە بیرکردنەوەی ئەوی دی نییە. ترسی هەوەشانەوە وەك عەلیشیشی گیڤبووەوە دەیانباتەوە ناو قەبارەی سروشتیی خەیان، کەواتە: دژایەتیکردنکە بێ سروشتی و تەمارکردنی ناکۆکیی ئەوی دی وەردەگرم. نووسەر بینینی ژیان و سەیری دنیاکردنی، بووە کەنترۆکردنی ئەوی دی، لەگەڵ دەروون و بیرکردنەوەی خۆی گەیووتە کەتاییەکی بەرزراو. نووسەرکیش لەگەڵ خودی خۆی گەیشتە کەتایی، گونەتەڵ و چەنەباز و منگەمنگکار و دەعبای پەلوپۆ شکاو و مردەخۆ، پۆیستە بچێت داوا بکات لە خانەی پیر و پەککەوتووکان ناونووس بکرێت. بگرەوبەردەم لەگەڵ ئەوی دی نییە، بینینی ژیان و سەیری دنیاکردنم لەگەڵ دەروون و بیرکردنەوەی خۆمدا، هەمیشە لە ئەزموون و نیشانە ناسیدایە. شانۆ دەستکردی دەستەات و هەزی باڵا دەستی سیاسییە. کار پێکردنیشی بێ نیازی لێ پێ بزرکردن و دووچاری گرفتکردنی ئەوی دی، خۆی ترسکی کەمەرشکێنە لە ئەزموونی پێ شایەن بێ ئاماژە، باوەڕ پتەویشم بەهەزی خۆنەبینیم بێ نەوبەخشی، وا دەبینم یەك یەك دەگلێن و لووبەووی داهێنان شەرمەزار و چاو بەرەوژێر دەبن. خاوەن پرژەش دەبێت بێ خاونی ئەو سەروەرییە بەدەنگی کە دەق، هەروەها جیاکاریی نەوە جیاکارکانیش بێ دیاردەیکی تەندروست دەزانم و هەزی لێدانم، بەڵام بەز لەو بارە ناسروشتییە دەکەموە لەسەر بنیادی ڕوانین دروستی ناکەن و ئیرەیی و حوکمی پێشینەی بێ سوود بەڵووی دەبات. بێ هیچ جۆرکیش بیرم لەوە نەکردووتەوە هەڵی هاوبەشی خۆم لە شیعری کوردیدا جیا بکەموە، بەڵام هەردەم ئەو بیرکردنەوەیە دەمخواتەوە، کە هەنگاوکی چوست و بنچینەیی دیکەبم لە ئەزموونی قەناعەت پێهاتووی خۆم. لە هەموو ناوەندکی بێ گۆچێیش دوور دەکەومەوە، سەرگەرمی بەدیهێنانی خۆونی نووسین دەبم، جۆشکی خۆسك و لەخۆ و باشم بێ خوندنەوە و نووسین لا پەیدا بووە. لەگەڵ ئەمش: سەرجەم ئەزموونی هیچ شاعیرکی کوردم بەدە

نەبوو، بەڵام شیعری تاك تاك و هەڵبژاردەم بەدەست بوو و ماچم کردووە. ئەم بارەی خەم بە ئەزموونی ئەوانی دی، بەهەمان چەشنیش لای ئەوانی دی بە ئەزموونی خەم بە هەڵە دەزانم.
لە سەرجەم دەقەکانیشدا ئاراستەیەکی خەونیم، یان نیمچە خەونیم دەربەیوە، خەون سرووش و سروشتی پەغەمبەرانە، خودا دیدات بە کەسی پەیامدار. من وەك کەسایەتی، خەونکەم لە شیعرەوە بەرهەمهاتووم، خەونیش هادگەینەم. نادیاریيەك لە خەوندا هەموو گەمارۆکانی شکاندووە، نووسین هاوی ئەو نادیاریيەیە. خەون دروشانەوەی واقیعە، زمان لە دەقی خەونیدا ئامرازی گەیاندن نییە، ئامرازی سرووش و چالاکیی وەنە و ناسینی هەنگاوکانە. ئاسانە بگەیت بە ئەوەی، بەڵام ئاسان نییە بگەیت بە خودی وریای خەت، کە گەیشتی بە خودی وریای خەت، دەرەوە و ئەوەی دی بەلاتەوە دەبنە شتێکی لاوەکی، یان زۆر لاوەکی. گەیشتووم بەو قەناعەتە هەهایە، تەمەن و کات هەر هەندە باروبوار و ماوەم دەدەن بزانم من چیم لە ژیان دەوێت، بە گرینگیشی نازانم، بزانم دەرەوە و ئەوەی دی چییان لە من دەوێت.
ئیلتیزامم بە بەوا هونەریيەکانی خەموە هەیە، کلتووری نیمچە تایبەت بە خەشم هەڵبژاردووە و کاری پێدەکەم. هەستیش دەکەم کەمگای ئەمە چووەتە ناو نەریت و ئابردووەوە، پەیوستە دەربهەندرێت، مانەوەی توانا و ئەزموونی هەدەبزەکەنێت و زیان بە گەشەسەندنی دەگەینە و خەمینی دوا دەخات.
لەو هەموو گەچەانەی پێم کراون، تەنیا وەك نموونە و هوونکردنەوە: تیشکێك لە یەکەکیان وەردەگرم و مەودایەك دادەمزرێنم: لە 6/3/1985 لە هەیی بەرەوبەرایەتی هەشنبیری خوێنەری هەولێر، یەکەتی نووسەرانی کورد – لقی هەولێر، کەنکی شیعر خوێندنەوەی بە کەمەك شاعیر هەکخست، هەکخەر و کەگەڕ: (محەمەد خدر مەولوود) بوو، من بەشی پێنجەمی (زەوان)م خوێندەوە. کەپلەیەك لەم بەشەی خوێندمەوە ئەمەیە:
(من کەوتنی خەم خەش دەوێ
باوەشمی تەوەردەنم) زەوان: ل41
کەگەڕ بەم کەپلەیە کاریگەر بوو. تاسەی بەردەوامیشی بەی هەبوو، هەر چەند جارەك یەکتریمان دەبینی باسی ئەم کەپلەیەی دەکرد. ویستی کەچیرەکەك چاپ بکات. داوای لەکردم ئەم کەپلەیە وەك کلیل بەکار بهێنێت و ناونیشانی کەچیرەکەکەی بکاتە (کەوتن)، لە کاتەکدا ئامادەبوو هەموو دەربەینی هەحی خەی لەژێر کەپلەیەکی زەواندا ناودێر بکات. دواتر ساردییەك کەوتە نەوانمان و زەوانیش وەك کتێب چاپکرا. لە ژمارە (15)ی هەژنامەی: (ئاسۆ – 14/11/1989)، نووسینەکی لەبارەی زەواندا نووسی بەناونیشانی: (دەقی مردوو:

زەوان = جل و بەرگ = .)، کارێکی بێ زەوان کرد، مەگەر ڕەشبا بێ داری بڕی کردبێت و هەر ئێستا ئێستا و دەستنیشانکردنی چییەتییەکی دیاریکراوی بوو.
سەنگێك هەیە ناوی مێژوو، هەموومان وەك شیر دەکوێنێت، بۆی دەردەکەوێت چەندمان هەوێن دەبین و چەندیشمان هێدەبزەکەین

خوێندنەوە
شەوازی خوێندنەوە بەشێك لە بەهای چێژی لەناو خۆیدا هەڵگرتووە، سەرەنجام ئەم گواستنەوەی چێژەش دەبێتە بەشێك لە ڕەشنبیریی گۆڕگر.
شیعر وەك دەق، شیعر وەك شەوازی خوێندنەوە. دوو یەکێن لە یەك سەرچاوەو پەڕیان نەگرتووە.
وەك دەق دەسەاتی جوانی و بیرکردنەوە لە چێژدا دروست دەکات.
وەك شەوازی خوێندنەوەش، دەنگ و جووڵە و ئاوازی پیت و هەماکانی دەست و ەوخسار، ێێی جوانی و بیرکردنەوە دەگێن و دروستی دەکێن.
ئەزموونی شیعر خوێندنەوەی ناو هێ و بەر میکرۆفۆنم هەیە، بەڵام شەوازی خوێندنەوە و دەنگ و جووڵە و ئاوازی پیت و هەماکانی دەست و ەوخسارم پەیوەندیی خێی لەگێ گۆڕگر نادەزێتەوە، نەتوانینی گواستنەوەی مانا و جوانی لە نائاگاییم دەجووڵێت و مەوداکانی بیرکردنەوەی خەم لەگێ مەوداکانی چێژی گۆڕگر سەرچاوەکانیان تا ادە و ئاستی ژانە ناوێك لێك نزیك نابێتەوە.
لە 15/9/1985: (دەزگای ڕەشنبیری و باوکردنەوەی کوردی) نووسینگەی هەولێر، کە: (مەحموود زامدار) بەرپرسی بوو، کێکی شیعر خوێندنەوەی بۆ شاعیران: (فەرەیدوون عەبدول بەرزنجی و قوبادی جەلیزادە و ئیسماعیل بەرزنجی و محەمەد حوسێن هەڵەبجەیی و من) لە هەڵی بەڵێوبەرایەتی ڕەشنبیری جەماوەری هەولێر ڕەکخست، من شیعری: (داباریین)م تێدا خوێندەوە. (حوسێن عارف) سەرنووسەری گۆڤاری (کاروان) بوو، دوای تەواوبوونی کێکە ئەم گۆڕەیییەی نواند و بۆ بزەیەکی باوکانەوە شیعرەکەی لە وەرگرتم و لە ژمارە (43) گۆڤاری کاروانیدا بڵاوی کردەوە. ئامۆژگاریشی کردم، شەوازی شیعر خوێندنەوەم باش نییە. ئەم ئارەزووە لەناخی خەم بمرێنم، کە لەبەر میکرۆفۆن دەربکەوم و بناسرێم. پێی گوتم: میکرۆفۆن بۆ گۆرانیبێژ سەکەی تاقیکردنەوە و خۆپشکشکردنە، تۆ شاعیری و بۆ شیعری جیهانبینی و تێامان دێی. لەم چوار شاعیرەی تر، کە شیعریان خوێندەوە جیابووی. لەم باروبواردا زمان و شەوازت بۆ هونەری جەراوجۆر و قووبڕوونەوە دەوێمانند بکە، بەردەوامبوونیش بۆی سەلماندم ئەو چوار شاعیرە وەك سەرەتا و لە یەك شونپە مانەوە. دوای ئەم گۆڕەیی نواندنی هەمیشە وەك داهێنەرێك و مرۆڤێکی گۆڕ

تەماشام کردووە و ڕەز و شکۆیە لە نەوانمان بەردەوامی هەیە.
شیعر شوێنی ڕاستەقینەی گرتووە. چەبووڵەی چڕی کەڵەگای کوردیش لە شیعردا بووەتە ناوەند. هیچ هونەرێکی دی هێندەی ئێم بەشە پەروەردەی چڕی کەڵەگای نەکردووە. هەندێك خورپەی بزربووی ناخ هەن، ڕەگەزەکانی دیکەی ئەدەبی نایدەزنووە. تەنیا شیعر لەباری درووشانەوەیدا دەتوانێت بیاندەزێتەوە. نووسین و هونەر ئاراستەیان بەرەو ژیان و چڕە، بەڵام کردەی داهێنانی پەتی، ستایشی ژیان نییە لە پەناوی چڕدا، تەوانینی نوێ لەبارەی ژیان و چڕ دەخوڵقێنێ و دەیکاتە قوناغێتی مرۆڤی نوێبەخش و بەخشندەش ئازەکان دەدەزێتەوە.
سەنگێك هەیە ناوی مەژوو، هەموومان وەك شیر دەکوێنێت، بەی دەردەکوێت چەندمان هەوێن دەبین و چەندیشمان هەڵدەبزەکێین.
تەپڵاندن
بە هیچ شێوەیەك بەوام بە تەپڵاندن نییە، بگرە بەوام بەگڕان و جیهانبینیی جیاکار هەیە. تا ئێستاش نەمتوانیوە بەوا بڵێم بهێنم: (نالی)، (باباتاهیر)ی تەپڵ کردووە، هەروەها: (گۆران) جێستەی شیعری کلاسیکی بەتەواوی جێهێشتاوە. ئەمەمانیش خاڵی جیابووڵەی هەهامان لەگڵ نەوەی پێش خۆماندا نابێت. دەقئاوەزانییەکی بەهێز لە نەوان هەموو نەوەکاندا ئاشکرایە و لەوانەی دوای ئەمەمانیش بەردەوامی دەمێنێت. وا دەبینم هەر هەڕ و هەژگارەك جیهانبینیی خۆی بەسەر کەسی خاوەن جیهانبینیی هەشنکار و هەمای هەمەچێشن دەسەپێنێ. وەك چۆن هەموو وەرزەك بە فراوانی سێیری ئاو و هەوای تایبەت بەخۆی دەکات و دەیسەپێنێتیش، ئێم ئاو و هەوایش کەم و زۆرەك کاریگەری بە بارستی خۆی بەسەر نەشونمای درەختەکان جێدەهێڵێت. ئەوەی تێبینیم کردووە نەوەی پێش ئێمە ستوونی ژیانیان هەنایە ناو شیعر و ئەزموونیان کرد. ئێمە ستوونی و ئاسۆیی و بازنەیی ژیان و خەیاڵ و خەونمان هەنایە ناو شیعر و فراوانتر ئەزموونمان کرد و درووشاوە و دەوەمەندتر ناساندمان.
نەوەی دوای ئێمەش کەمەڵەك جیهانبینیی زیاد دەکەنە سەر قوناغی شیعری ئێمە. ئێمە یاسای ژیانە و دەبێت قبووڵمان بێت. قبووڵکردنی ئێم هەقیقەتە ناوەندەکی چەسپاوە لە بەوابەخبوون و هەقیقەت بینین و دیاردەکانی پێوەندیدار بە چییەتی بوونەوە.
پڕۆژەی تەپڵاندنم نییە، زیاتر خوێندیدەی پەکهەنانی هەڵە و هەماکانی خەمم، شیعریێت سیمای ووونی گشت نەوەکانە و شانیەکی زیندووی زەر قووڵە لە جێستە و پەکهاتەی مرۆڤدا.
دەقئاوەزانی دەتگەیەنێت بە فەرمی هەشنبیری و بیرکردنەوەی چالاك و دەتدرووشنێتەوە. ئەگەر هەشنبیرییەك دەقئاوەزانی لەگڵ گیانی

بەهەزی ڕۆشنبیریی دنیا نەهێنتە ئاستی هەست پێکردن، نەیتوانیوە لە پەیوەندی و گفتوگۆ و بیرکردنەوەی ئەوانی دیکەدا، ببێتە کۆسایەتییەک: بتوانێت زانستی ژیان کە بکاتەوە. ڕۆشنبیرییەکیش نەتوانێت ببێتە کۆسایەتییەک. زانستی ژیان کە بکاتەوە، لەناو ڕۆشنبیریی دنیادا خەیاڵی باش بوونەوە نەچووە.
لە بەرزبوونەوەی هەڵی هونەری دەتوانێت لەناو ڕۆشنبیریی دنیا نیشتەجێ بێت و لە گۆڕان بە بنەڕەتیش چالاك و بەرهەمدار بێت، خەسڵەت و ئاسەی خەبوونی بدزێتەوە. چرکەساتی ئاسەی خەبوونیش، چرکەساتێکی گەرم و ئاسوودە و چڕ لە ژیاندا.
سەنگێك هەیە ناوی مەژوو، هەموومان وەك شیر دەکوڵنێت، بەی دەردەکوڵێت چەندمان هەوێن دەبین و چەندیشمان هەدە بزەکەین

بەهرە

لە دامێنی هەر دەقەکم، مەژوویەك تەماركراوە، بەڵی بەوام بەوە هەبێت نووسین هەڵچوون و کاتی تایبەتییە، یان بەهرە و سرووش ماوەیەکی دوور و درێژ بەردەوام بەشدار و هاوکارم بن لە نووسینی بەشە پەکهەنارەکانی دەق. لەو تەمەنەی نووسینمدا، کە نزیکە چارەگ سەدەیەکە بەکامی دە لەناو سنوورەکانی لە هاتوچۆدام، ژیان هاندەر و هەکاربووە بە وزەی خرۆشان. ئاوی چەند دەقەکم کردوون، ئەوانەی نووسیوێشمن هەشتان لە نووسینیان تەواو نەبووینە و نەگەیشتووم بەدوا داشتنیان. بەواشم وایە بەهرە و سرووش کار لە ئامادەبوونی نووسەر دەکەن بە کەشی خرۆشان، بەڵام وەك هاندەر و هەکار و خورپەیەکی شاراوە نەك شتەکی بنەڕەتی و تەواوکاری بنیادی بەردەوامیی نووسین، لە نووسیندا زیاتر تەماشان و خەون و ئەستێتیکای ویژدانی، بە پلەی یەکەم کاریگەری و بەشداریی بەردەوامیم دەدەنێ. ناخی وریام ئامادەی بنیادی بەردەوامیی نووسین دەکەن.
سەرەتاکانی نووسین لە هەشیاری و یاداشت و خەونمدا ئامادە دەبێت. چاوەڕوانی کەشی نووسین دەکات. لەوانەیە ئەم کەشە چڕبەخشە شکە و بەهرە و سرووشی نووسین بێت و بنەماکانی بەڵگەو ببات، کە ژیان و سروشت و دەبەر وەك تەیەکی گەردوونی ببینێ و ماماڵەی ئەستێتیکی لەگەڵدا بکات. تا ئادەیەکی زەر باش نووسین پێویستی بە ژیری هەیە، تا دەستت بەسەر ئامرازە هونەرییەکانیدا بشکێت، ئەفسانە و ئەفسوونی نووسین بەهەی بەهرەیەکی پەروەردەکراودا بچە بهێنێت.
سەنگێك هەیە ناوی مەژوو، هەموومان وەك شیر دەکوڵنێت، بەی دەردەکوڵێت چەندمان هەوێن دەبین و چەندیشمان هەدە بزەکەین

خوێنەر

لەناوەوەی خۆم، بە بەچوون و تێگەیشتنی زاهیدەك ژیانم هەبژاردووە و بە چاوی دەمار و خوێن و پشت سەیری تەواوی شیعری کوردی دەکەم، شیعری: زمان و ئێستەتیکی و مرۆڤدۆستانەشم خۆشدەوێت، شیعر وەك توانا و ئەزموون هەڵگری وزەی ژیانە. لەناو شیعریشدا ژیان دووچاری نەسرەوتن و هەندەك جەنگی پێویستی کردووم. بوێریەکانی هەوبەووبوونەوە بەرانبەر ئەو مەترسییانەی لە لەناوچووندا دەبن بە هۆست، کتێبی دڵگەنن. هەوڵ دەدەم تێیان بگەم، دواجاریش بیانناسم، ئەو ژیانەم لا جوان و پەسندە، هەست و خوێن لەناو دڵی شیعریدا دەیکەنە ئاماژە و ئاخاوتن. لە ئاخاوتندا لە خاڵی هاوبەش نزیك دەبینەوە، یان دڵگیرن بە وەڵامێك بۆ ئاخاوتن. خوێن و یادەوەری لە سەبەریدا بە یەکتری دڵگەن و دەبن بە واقیعێك لە واقیعەکانی بوون. لە نێوان پەسندکردن و هەڵتکردنەوەی خوێنەرانی هەشیار و خوێنەرانی ئاسایی‌دا، نووسین لەکوێ خۆی دەدزێتەوە. جیاکاریی نێوان خوێنەری زەر و خوێنەر ئاشکرایە. قەناغی شیعری کلاسیکی کوردی پێ خوێنەرە، بەڵام خوێنەری نییە.

ئەو مشتومڕە لە نهێنیی ئەو دەقانەدا بە دەست دەکەوێت، وەك سەرچاوەی چێژبەخش پێویستمان بەخوێندنەوەیانە. پەیوەندییەکی دەخۆشکەریان لەگەڵ مووچەك و تەزوو و خورپەی شاراوەی ناخ پێکهێناوە.

من یەك بەباری خۆم، کە پەستی دامدەگرێت و لە هەموو دنیا بە ئومێد دەبم پەنا بە دیوانی: مەحوی، یان دیوانی: حاجی قادری کۆیی، یان دیوانی: گۆران، یان دیوانی: دیلان، یان کۆشیعری: ئەحمەد تاقانە … تاد، دەبم. لە شیعری کوردیدا ئامانە نموونەی دڵگەنن. ئامادەم دەکەنەوە بە گرینگیدان بە هەموو بوارەکانی ژیان، یان دڵگەم فەرمی گەیشتن بە هەموو شتەکان و ناخی خۆم. هەر هەموو ئاستەکیش لێز لە ژیان دانێت و هەوڵی بەرەو پێشەوە بردن و گۆشەسەندن و بیرکردنەوەی باشتر دەدات، هەریەکیش بە تێگەیشتنی خۆی چێژی لە وەردەگرێت. نووسەریش لەسەر بنەما و فراوانبوونی مەوداکانی زمان و هەشتنەوەی بە زیندووەتی ئەو متمانەیەی دەبێتە خوێنکی بەدیهاتوو، لە خوێنەوەش دەست پێدەکاتەوە. من خوێنم هەیە، لە خوێنکانمدا دەست پێدەکەمەوە و دەچمە ناو مەوداکانی بیرکردنەوە و نووسین.

سەنگێك هەیە ناوی مەژوو، هەموومان وەك شیر دەکوێنێت، بۆی دەردەکەوێت چەندمان هەوێن دەبین و چەندیشمان هەدەبزەکەین

وشە

وشەی: خوێن و منداڵی و مردن، بۆئاگایم دەجووێنن و لام دووبارە

دەبنەوە، دەبێت لە پەرسەندنی خەیاندا قسەم لەبارەیانەوە هەبێت و چوارچێوەیەکیان بۆ بگرم، فەزا و ڕۆگەزی ئەم وشانە دیدگای منیان دیل نەکردووە، زیاتر بۆلای خەیاندا بۆکێشیان کردووم. لەناو مندا ڕۆگیان وریایە و بۆگۆشەکردنم ناساندوون، کەشوهەوان بۆ ئەزموونی خۆنیم، لە شیعردا ئیلتیزامم بۆ فەزای بوونەوە هەیە، نەك فەزا و ڕۆگەزی هاندەر و هەکار. بوون لە دەقدا دەبێتە شێوەلی مانا و جوانی و شیعریەت. شیعری من مەبەستی مەزوویی تێدا نییە. داشتنەکی بوونی و گەردوونی و خۆنییە. کار لەناو خۆن دەکەم بۆ دروستکردنی جیهانبینی، خۆن و منداڵی و مردن پرسیاری ئەزەلین، نەکراوە وەڵامەکی ڕۆها بۆ پرسیارەکانی ئەزەلییەت بدرێنەوە، هەر وەڵامەکی دەبێتەوە کەمەڵك پرسیاری دیکە بۆ ئازادکردنی واقیع. دووبارە نیاز و کێکەڵەی گیان و دەزێنەوە گەرم دەکەنەوە، دەمانخاتە بەردەم ئازادیی دەربەین و هەکاری گیاو، خۆن و خەیاڵ و توانا و ئەزموونمان دەجووڵێنێت، دەکرێت ئەم پرسیارە دوابخرێت بۆ دوای کۆتایی زەوی، یان دوای دەزینەوەی بزی مێنالیزا و بەختیاری تا هەتایی، بەوا بۆ بەختیاری تا هەتایە، کاریگەرترین و بەپیتترین ناوەرۆکی مەزووی گیانی پێکهێناوە.
سەنگەك هەیە ناوی مەزوو، هەموومان وەك شیر دەکوڵێنێت، بۆی دەردەکەوێت چەندمان هەوەن دەبین و چەندیشمان هەڵدەبزکێین

لایەنگر

بەڵامەوە گرینگە هەموو ئاستەك ببێتە لایەنگری دەقەکانم، یان نا. بەهای دەربەینی ئازاد شوێنی نووسینی لە جیهان دەزیوەتەوە، بۆ تەواوی مانای ئازادی، ئازادیم لە جۆری بیرکردنەوە و هونەرە جوانەکان و چەژی نووسین بۆ خەم دابین کردووە، ئازادی لەناو هەستیاریی نووسین دەتوێنمەوە، کەسی دووەمیش بەهەمان ئازادی بەرهەمەوە دەچێت. منی وەك نووسین بەڵاوە گرینگە، یان نا. ئەو قەناعەتەشی لا وێنا دەکەم بە هەموو توانای گیانی و هەزی ئەقڵیمەوە ئاماژەکان بۆ دەربەین و ناوەندی بەرهەمهێنان بگەیەنم، بارەکی گیانیش لەناوەندی نووسین چەژی هاندانم دەگەیەنێتە پلەی توانەوە و تەکەڵاوبوون بۆ زەرەك لە شتەکان. هەوێش دەدەم ژیانی چەژدار و بەجوانی پێوەست بخزێنمە گیانی گەردوون و ئادەمیزادەوە. گەردوون و ئادەمیزادیش بگەڕێنمەوە باری یەکەمین فەین. ئەستێتیکای هاوبەش و هەشناییەکانی ناو دەق دەکەمە هونەری لەکدانەوە و تێگەیشتن بۆ پەخشکردنەوەی هەشناییەکانی خەیاڵ و ئەندێشەی وەرگر. وابەستەی کلتووری پێ چالاکیی کوردیم، ئەو کلتوورەی پێوەندیی بەهەر هەموو کەمەگاوە هەیە. بەرهەمی هەشمەندیێتی، کەواتە: ئەمە ناوەرۆکی

گشتیی کلتووریین. تەکنیکی سەخت دەکەم، ناوەرۆکی دەوڵەمەند و بە پیت و فڕ بم.
کلتوور بەو بارە زیندووەی خۆقاندوویەتی، بەناوبانگترین جۆری دەربڕینی ڕەشنبیریە. تا پاشەڕۆژیکی دوور بەو شێوە چالاکی دەمێنێتەوە. مامۆستای من لەگەڵ نووسیندا مامۆستای ئیماندارە لەگەڵ خودا و سەرچاوە. خودا و سەرچاوەش دەبنە پرسیار و گفتوگۆ، پرسیار لە چییەتی بوون و نەبوون و شوێنزا و گەردوون. دواجاریش دەمەوێت بزانم ئەو دەزینەوانە چین، کە پێیان گەیشتووم، پرسیار و گفتوگۆمان چەن بوونەتە یەکانگیربوونەوەی ئاسکانی ناوەند و نووسینیان لەوە دوڕ بووەتەوە.
سەنگێك هەیە ناوی مەژوو، هەموومان وەك شیر دەکوڵێنێت، بەی دەردەکەوێت چەندمان هەوەن دەبین و چەندیشمان هەدەبزەکەین

شەواز
جوانی لە سادەیی و قووبینییەوە دەخوڵقێت. لەیش شتە سادەکان لەناو دەبا و دەی جوانی تێدا هەور ناکرێتەوە، شتە جوانەکان بە سادەیی دەوترێن. لە بەشێك لە بەرهەمی هەشتاکانم لە بنیادی قووی تەمومژدا کارم کردووە، تەمومژ لە ئەنجامی جوانیی زمان دروست دەبێت، لەیش لە ئەنجامی بنیادی ڕووکەش و هەیی زمانەوە.
نموونە: بەزمانێك، وتە: لاپەك دەچێتە لای مرۆڤێك، داوایەك دەخاتە ڕوو. بەزمانەکە لای خۆی مانا و لێکدانەوەیەکی بە داواکەی هەیە و دەزانێت چی دەوێت، بەڵام لەبەر ئەوەی ڕووبیی زمانی نییە. ناتوانێت داواکەی لە بەرانبەر بگەیەنێت.
شاعیر هەن ڕووبیی زمان و جیهانبینییان نییە. لە دەروون و هەستی یەکئاستیی خەیان مانایەکیان بە نووسینەکەیان داناوە، بەڵام ناتوانن ئەم مانایەیان بە شێوازێکی ڕووبن لە بەرانبەر بگەیەنن، لەیی ئەم نەگەیشتنەیە. ژیان خۆی پڕە لە شێوازی گەڵان و جموجووڵ و هاندان و هەکار، تەنانەت ڕەنگی سروشتیش گەڵان لە خودی خۆی پەروەردە دەکات. درەخت لە پارچە زەویەکی بچووکدا کەشوهەوای نەشونما وەردەگرێت، هەموو ساڵێکیش گەڵاکانی خۆی لەناو دەدا و هەمای ڕووبن و شێوازی گەڵا نوێکانی دەکاتە کردەیەکی ڕاست. یەك شێوازیش لە ئەزموونی خوێندیدە و وەیی دەزینەوەی ژیانی بە پیتدا، دەسەڵاتدار نابێت. مانۆ و کارکردنیش لەناو شێوازێك ڕایە و تانوپۆی داهێنان هەدەوشێنێتەوە، هەموو سەربەخۆیی و دەسەڵاتێکی کەلکەشیش زەوت دەکات، گیانی بەردەوامبوونیش دادەزنێت. ئەو شێوازی لەناوەڕاستی هەشتاکانەوە ئەزموونم کرد، هەوەم دا لەو ئەزموونەدا کار لەناو مانای زمان بکەم و مانای بابەت بمرێنم.

ئەزموونێك بوو، ویستی هونەری و كۆلكەشیعر زمانوانیەكانم تێدا پشكەش كرد. دوای ئەم پشكەشكردنەش خواستی گۆران لەناوەوە هەژاندمی، هەستم كرد كارێكی دیكە هەیە بە كردن، دنیایەكی دیكەش هەیە بە بینین و شەوازی ژیان. كاتێك ڕۆگا بەخەم دەدەم ئەزموونێك واز لە بەنم و سەرگەرمی ئەزموونێكی دیكە بهم، دیارە وەك ئەزموون گەیشتووەتە دوا ئاستی و لام تەواو بووە، ئەگەر لەناویشیدا بەنمەوە دووچاری خەدووبارەكردنەوە و پێكوتە دەم، خەدووبارەكردنەوە و پێكوتەش كەشی نووسینم لەبەرچاو دادەخەن، لەو باروبوارەدا هەزی خود و ئستە كاریگەرەكانی مرۆقی نوێبەخشیش بە جوانی و ژیان، بە كاریگەر دەبن.
سەنگێك هەیە ناوی مەژوو، هەموومان وەك شیر دەكوێنێت، بەی دەردەكەوێت چەندمان هەوەن دەبین و چەندیشمان هەدەبزەكەین

ڕاگەیاندن

ڕاگەیاندن كەناڵ و ناوەندێكی خزمەتگوزارە بە كردەی ڕۆشنبیری. لەناو ڕۆژنامەوانیی كوردیدا گەیشتووم بە ئەزموونی بەپیتی زۆرێك لە نووسەرانی كورد و سوودمەند بوویمە بە بیر و بۆچوون و فەرمەكانیان. لەلایەكی دیكەشەوە هەندەی لە بەشێك لە ڕۆژنامەوانی بە ناهەق لەبارەی منەوە نووسراوە، هەندە بەهەق لەبارەی ئەهریمەنەوە نەنووسراوە. سەرەڕای ئەمانەش بەبە هیچ هەیەك بە مەبەست و هەڵەی دەستئەنقەست ناوم لە لەكەینەوە و چاوپێكەوتنە ئەدەبییەكان دەسنەوە. بەشێك لە ڕۆژنامەوانیی كوردی هەوەی تەدا دراوە هەقیقەتی شیعری من بشوێنێت. لە ڕۆژگاری ژیاندا ئەوانەی لە چەژی باوخوازەوە تەماشای ئستە كاریگەرییەكانی ژیان دەكەن تاوانكارن، نوێبەخشەكانیش قوربانیی ئەو هەزە باەدەستانەن، كە تاوانكاران دەجووێنن و ئامادەیان دەكەن بە بەجەهەنانی مەرام و تاكتیكە سیاسی و شكستە ئەدەبییەكانیان، دیمەنە سادە و كاریگەرەكانی ژیان وەردەگرم بە تەكەڵاوكردنی فەرمەكانی گۆیاندن چەند ئاستێكی زمانەوانیی شیعرییەتی تەدا دەكەمە ستوونی تایبەتكردن و درەوشانەوە. وەك دەقی بە ئەدەبوو دێخەمە بەردەم كەمێك نیشان و پرسیار، شتە سادەكانیش بەردەوام لە سرووتی تایبەتی و دانایی لەناو خوەقاندنی نووسین زانیاریی ویژدانی و گەرمایی هەستەكانن. بوونمان لەناو خیاندا لەپێناو ژیان و جیهانبینییەكی باشتر بەرجەستە دەكەن، تا لە ژیان كاریگەری و كردەوەی خیان نیشان بدەن.
سەنگێك هەیە ناوی مەژوو، هەموومان وەك شیر دەكوێنێت، بەی دەردەكەوێت چەندمان هەوەن دەبین و چەندیشمان هەدەبزەكەین

تۆامان

بەدەنگی لە قووڵایی نەزاندراودا پەیوەندیی دێکە لەگڵ ژیان و بوون و گەردوون دەدەزێتەوە، پەیوەندییە ساردبووەکانیشی لەگڵ واقیع زیندوو دەکاتەوە. هەندێك شت لە واقیع وەردەگرێت، لە بیرکردنەوەی ڕۆکی دەخاتەوە و ئامادەی گوتنی دەکات. پێکهاتەی سروونی کۆسایەتیم لە نیشتەجێبوون لەسەر زەمین بە خۆ گونجاندن لەناو سەرچاوەکانی ژیان وا هەڵکەوتوون. ئاخاوتن لەناو دڵ دروست دەکەم. لە قسەکردندا خودی ئامادەکراو دێتە پێشەوە، لە ئاخاوتنی ناو دەقیش ئەفسانە و ئەفسوونی خودی وریا و هۆشمەند. ئەگەر زەر بدوێم، تۆامانی ناوەوەم دەکوژێت و بنیادی ئامادەبوونی بەردەوامیی نووسینم دشڵەژێ، ئەفسانە و ئەفسوونی خودیشم بۆتە دەبەت. زەر دوان تەنیا بە کەسی سیاسی گونجاوە، بارووبوار بە گفتوگۆ لەگڵ ئەویدی دروست بکات، نووسەریش بارووبوار بە تۆامانی تاکییەتی و هەستەکانی خۆی دەستەبەر دەکات. خەم بە تێگەیشتن لە کرۆکی ڕۆژگار و بێباکی گرتووە، پڕۆژەکانم بەهۆی زمان و ئەفسانە و ئەفسوونەوە پڕ پەردەدەم، نازانم ئەوەی نووسیومە باشە، یان نا. بەڵام بەو ڕاستییە گەیشتووم پەیوستە لە هەوڵی تۆامان و بەدەنگی بەردەوامبم، کە دەقی بگەڕد بەدەنگییەکی بەردەوامە.

بەدەنگی لای من مانا قووڵەکانی خۆن و گەردوون ئاگادار دەکاتەوە و پرسیاری ژیان و بوونی هەیە و دەیکات بە توانا و ئەزموون.

سەنگەك هەیە ناوی مەژوو، هەموومان وەك شیر دەکوێنێت، بەی دەردەکەوێت چەندمان هەوڵن دەبین و چەندیشمان هەڵدەبزەکێین

گفتوگۆ

هەمیشە خەم لە گفتوگۆ و دیمانە ڕۆژنامەوانییەکان بەدوور گرتووە، ئەو دەسکەوتانەی لە بار و بواری شیعرەوە بە دەستم هێناون، دەکرێ بکرێنە جۆگرەوەی هەموو گوتن و نووسینێکی دیکە. هیچ نیازێکی گوتنیشم نییە لە دیمانە ڕۆژنامەوانییەکان بیکەم بە ناوەندی دەربڕین و درکاندن. هەموو ساتە هۆشیاری و نهێنی و هەستکردنەکانی ڕایەڵ و تانوپۆی نووسینیان چنیوم، لە هێناوم خۆیان ڕاپسکاندووەتە دەرەوە و لە دەقەکانم درکانددوومن. خۆ تەرخانکردنیشم بە بەرهەمهێنانی دەق بەڵاوە گرینگ و ناوەندە. دەق بنەمای پەیوەندییەکان جوان و فراوان دەکات، فەرمانکانی دەروونیش دەگۆڕێت. سەرتاشتە گشتییەکان دەدزمەوە. دواتر گیانی بزەوی شتەکان دەنووسمەوە و هەستی تەدا دەخوەقێنم.

نووسین و قسەکردن لەبارەی شیعر بە کردەی دەزینەوە تێناگەم، زیاتر گواستنەوە و گێاندنە. هەوە دەدەم خەمی لە بپارێزم، لەگڵ ئەوەش

لە هەموو بابەتێك پتر، تامەزرۆی خوێندنەوەی دیمانە ڕۆژنامەوانییەكانی شاعیرانی بە ئەزموون و ژینناموی كسایەتییانم. تەوانین و زەر وردبوونەوەش لە شیعردا دەمانباتەوە بە سەردەمی لەدایكبوونی یەكەمین مرۆڤ. نووسین ناتوانێت لەبارەی یەكەمین مرۆڤ ستیەك، تەنیا ستیەك بەهەز بكات، تەنیا لەرزەی گیان دەتوانێت لەناویدا وردبێتەوە و بگات بەباری تەواماني یەكەمین مرۆڤ.
سەنگەك هەیە ناوی مەژوو، هەموومان وەك شیر دەكوێنێت، بەی دەردەكەوێت چەندمان هەوەن دەبین و چەندیشمان هەدەبزەكەین

تشرینی یەكەمی 2002 هەولێر

لەگەڵ عامە مەچە شامە!.. سەدیق سەعید ەواندزی

بەوانكەم، تاكی هیچ نێتەویەك وەك تاكی كورد (مەبەستم باشووری كوردستانە) هەڵگری هەندەك خاسیەت و تایبەتمەندی كەمەایەتی و پەروەردەیی و كەسی سەیر و سەمەرە بێت. بە جۆرەك هیچ كرانەوە و پشكەوتنەك، گەڵانكاریی و هوشیاریەكی هزریی و كەمەایەتی، ناتوانێت یاخود ئەستەمە كاریگەریەتی لە سەر ئەو تایبەتمەندییانە، بە ئاراستەیەكی دیكەی جیاواز و نوە دابنێت. یەكەك لەو خاسیەتانە، لاسایكردنەوە و شوێنكەوتن و مەدەلخوازییە. لە باشووری كوردستان، هەرئەوەندە شتەك دەبێتە مەد، ئیدی هەموان وەك بە بەغا، چاو لە یەكتری دەكەن و لاسایی یەكتری دەكەنەوە. وەك ئەوەی دەڵێن:_(لەگەڵ عامە بێ شامە) سەرنج بدەن، ئێستا وەرزشی شاخەوانی لە كوردستان بێتە مەدەل، لە پیرەمێردەكی هەفتا ساڵیەوە بیگرە، بە ئافرەتەكی سەد كیلەیی، بە منداڵ و نەوجەوان و فەرمانبەر و نەخوێندەوار و سیاسی و كادیر و مامۆستای زانكۆ و یزیشك تا بە هەموان دەگات. كەسانێك ئەو وەرزشە دەكەن، كە نەخشی (بەرزی پستانی خوێن، پەركەم، سستی گورچیلە، شكرە، ئەبە، دە) و چەندان نەخشی دیكەیان هەیە، لەكاتێكدا هەر كەسێك كەمێك هوشیار بێت، دەبێ بزانێت نابێ ئەو كەسانە ماندووبن، چونكە دەمرن. لەو ماوانەی ابردووەدا،

چەندان کەس بە تەقینەوەی مین، هەڵدەران لە شاخ، نەڕەی دە، بەرزی پستانی خوێن، نزمبوونەوەی شکڕە، لە میانەوەی ئەو بە ناو وەرزشە شاخەوانییەی لە باشوور دەکرێت گیانیان لەدەستدا. بگرە کەسێک لە هەواندز، لە شوێنێک بە هەی شاخەوانییەوە بەرمین کەوت، کە دەیان ساڵ لەوێگەیە. ئایا ئەمانە، نیشانەی ناهوشیاریی و نەزانین نییە لە کردنی کارێک کەهی خەیان نییە. بگومان لە هەموو دنیادا، وەرزشکان تایبەتمەندن و هی هەموو کەسێک نین، مەگەر چەند محمەد عەلی کلایی و زەدان و مارادەناو لە جیهاندا هەن؟ بەیە ئەوەی بە ناوی شاخاوانی دەکرێت، لە ڕاستیدا گاتەجارییەکە ئەوسەری دیار نەبێت. کە دێتە سەر هوشیاری تەندروستی، کورد هەموویان دەبن بە پزیشک. پێت دەڵێن: گەر دەتەوێت لەش ولارێکی ڕێک و ساغڵەمت هەبێت، ئەوا وەرزش بکە، شەکر مەخە، برنج مەخە، نانی سپی مەخە،،شیرینی و شوکەلاتە مەخە! باشە، کەس هەیە ئەمانە نەزانێت؟ دواتر با بپرسین مرۆڤ ئەگەر ئەمانە نەخوات چی بخوات؟ مەگەر سندووقێک سەو، جگەی سەد گرام گەشتی ئاژەڵ دەگرێتەوە؟ مەگر دە کیلە لالەنگی، جگەی جگەی یەک شەکەلاتەو چوکلێت دەگرێتەوە؟ کە دێتە سەر ئایین، هەموویان مەلای دوانزە عیلمن و خەیان پە ئاییندارێ برەفکێت، کەچی هەر ئەو کەسانە درە دەکەن، ناپاکی دەکەن، دووڕووبە بڕێن و هەڵپەرستن و بە ئارەزووی خەیان نرخ نزم و بەرز دەکەنەوە. سەرنج بدەن، عەمڵە کردن بێتە مەدەل، هەرچی هاووڵاتی ئەم باشوورێ، ڕووی کردێتە ماڵی خودا. کەسانێک هەن، بە درۆزایی ژیانییان، ناوی خوایان نەهێناوە، مەیان خواردێتەوە، مەگەر خوا بزانێت چەند کاری خراپ و لادانییان بە درۆزایی ژیانییان کردووە، کەچی لە ئاخیر و ئەخری عومریان، دوای ئەوەی دەزانن هیچیان پێ نەماوە و هەر دەمرن، دەگەڕێنەوە لای خوا، وەک ئەوەی ئاییندارێ گاتەی منداڵان بێت! تە کە خێت پێ گەڕاوە و خوداپەرستە، بەچی لە تەمەنی بیست ساڵی ناگەڕێتەوە لای خواو لە تەمەنی هەشتا ساڵی ئەمە دەکەیت؟ باشە ئەو هەموو تەچووە مادییەی لە عومڕە خەرج دەکرێت، قوتابخانە، بنکەی تەندروستی، باربەی منداڵانی شەهید و کەمدەرامەتی پە بکرێت، خەری زیاتر نییە؟ هەمومان دەزانین لە ئاییننی ئیسلامدا، سوننەت و واجب هەیە، واجبەکان دەبە هەر بکرێن، بەڵام ئاسایێ، زەریش ئاسایێ سوننەتەکان بە جێ نەگەیەندرێن، چونکە لە بەرنبەردا، مرۆڤ هیچ گوناهێکی بە نانووسرێت. کە دێتە سەر سیاسەت، هەمووێان چاودێری سیاسین و دەبنە شەڕەکاری سیاسی لەم کەناڵ و ئەو کەناڵ. کە دێتە سەر پەرەپێدانی مرۆیی و پەروەردەیی خەزان و کەشە کەسی و تایبەتییەکان، هەمووان دەبنە ئەشە. جوبران و لوقمانی حەکیم. هێنمایێت دەکەن، وەعزت بە دەدەن و پێت دەڵێن بەختەوەر بژی، خەم

مرۆڤ، چۆن لە زیان ببینێ، هەست بە ئاسوودەیی بکە، زیان ئەو ساتانەیە کە تیایدا دەژیت. ئەوانە، هێندە کافامن، نازانن خەمی هەر مرۆڤێک لە ناخی مرۆڤەکە خۆی دایە و کەس ناتوانێت لە بری کەس هەست بە خۆشی و کامەرانی بکات. ئەوانە، لە سەنگەی زیانی خۆیانەوە، زیانی ئەوانیتر دەبینن. دەی باشە، کە دەتوانێت گەشبینی و بەختەوەری لای عاشقێک دروست بکات، کە مەعشوقەکەی لەدەست داوە؟ کە دەتوانێت، درک بە خەمی گەورە و پەنهانی مرۆڤێکی دەشکاو و تێکشکاو لە خۆشەویستی بکات، کە دەتوانێت ببێتە حەکیمی مرۆڤێکی خەمبار، کە دایک، برا، باوک، ئازیزترین کەسی لە دەست داوە! بە ڕاست، گاڵتەجاڕی لەو شەوەیە، جگە لە نەو ئەمە، لە هیچ شوێنێکی ئەم دنیایە هەیە؟ کەس هەیە لە یەک کاتدا، خۆی بە جەرەها شەوە بناسێنێت و نمایشی ماسکاویی بکات؟ هەندێک جار، ئەم جاڵتانە دەگەنە ئاستێکی هێندە کاریکاتێری، مرۆڤ نازانێت پێ بکەنێت یان بگریت! لەو ڕۆژانەی ڕابردوودا، لە یادی ڕۆژی کرێکاراندا، وێنەی نووسەرێک بەاوکرایەوە و تێڕوانینی تەنیایەوە کە گوایا کرێکارە، من نازانم ئەو نووسەرە بە پیشە چییە، بەڵام زەرباش ئەوە دەزانم، ئەم نووسەرە، کەم بەرپرسی ئەم هەرەمە هەیە نەیبینێت و نەیانناسێت و هەرکاتێکیش ئارەزووی کرد نەیانبینێت. هەر لە سەرۆک کۆمارەوە بە سەرۆکی هەرەم و وەزیران و وەزیر و سکرتێری حزب و تا بە هەر کادیرێک دەگات. باشە ئەمە بە کرێکارێکی داماو دەچێتە سەر؟ ئەم نووسەرە، کەی ئارەزووی کرد، لە شاشەی تیڤی ئەو بە ناو کەناڵانە دەردەکەوێت: کە بەپارەی دزاراوی نەوتی ڕۆشەو و ڕووتانی ئەم هەرەمە، پەخشی بەرنامەکانییان دەکەن و لە چرکەیەکدا سەدان گەڵا لە پەخشی ڕاستەخودا خەرج دەکەن، کەچی منداڵی پشمەرگەیەکیش، لە ژێر نایلۆن و جەمەڵان و دار و پەرتووەدا دەژیت. باشە کرێکارێک، لە خونیش سەرۆک کۆمار، سکرتێری حزب، ستەدیەی یەک لەو کەناڵانە دەبینێت؟ ئیدی کوێوی ئەم برادەرە لە کرێکارێکی داماو دەچێت؟ بە داخەوە ئەم تایبەتمەندییانە و سەدان دیکەی نەشاز و نەشیاو، لە مرۆڤی کورد هەنە و دەرخەری ئەو ڕاستییەن، کە ئەمە تەنها بە ناو پشکەوتووین، دەنا هەشتا زەرینەی هەرە زەرمان، بە ئەقڵی سەدەکانی ناوەڕاست بیر دەکەینەوە. مرۆڤ هیچ کاتێک نابێت لەگەڵ عامی بچێتە شام، هەموو جیاوازییەکان، داهێنانەکان، ئاگایی و هوشیاریی و درککردنی تاکانە، لەوە سەرچاوەی دەگرن، کە مرۆڤ خۆی لەمەگەڵ جیا دەکاتەوە، لەدەرەوەی کولتووری باوە، هەڵگەی هەمان عەقڵییەتی ڕەشکی و هەمووکی نییە، بەڵام مرۆڤ چ کاتێک دەتوانێت بەم شێوەیە بێت؟ بەگومان کە هوشیار بووە وە، کە خوێندیەوە، بەیە گرنگە مرۆڤ هەمیشە هاوشێوەی هەمووان نەبێت و هەرگیز بەوای بەو پەندەی سەرەوە

نەبەت.

حەقیقەتی ئەردۆغان.. گەران هەڵە بجێیی

[بۆ ئەو مسوڵمانە کوردەی هەموو کورد دەکاتە قوربانی تورکەکی مسوڵمان، بۆ هەودارانی ئەردۆغان لێ باشوور]

ئەردۆغان ئەو کەسەیە کە زیرەکانە ئیسلام بۆ بەرژەوەندی خۆی و حیزبەکەی بەکاردەهێنێت، ئیدی ئەم بەرژەوەندیە چۆنی خواست، ئەو خۆی لەگەیدا دەگونجێنێت ، با ئەگەر لەسەر حسابی ئاینەکەیشی بێت.

بەنمونە لەم ماوەیەدا ئەردۆغان پەنای بۆ چەند کردەیەک بردوە کە بەهیچ جۆرێک لەگەڵ قەناعەتی ئایینی و پرەنسیپی ئیسلامیدا یەکناگرنەوە ، بەڵام ئەو چاوی لەبەرژەوەندی خۆی و حیزبەکەیەتی نەک بەرژەوەندی ئاینی.

- چەند ساڵێک بوو پەیوەندی نێوان تورکیاو ئیسرائیل تێکچوبوو ، هەردوولا یەکتریان بە پێشێلکاری مافی مرۆڤ تاوانبار دەکرد،لە بەهەی نزیکبوونەوەی هەڵبژاردنەکانی تورکیا کەساڵێک کەمتری ماوە ،وە بەمەبەستی بەرزکردنەوەی کەرقی حیزبەکەی، ئەردۆغان چەندین هەنگاوی نا ، یەکێک لەوانە ئاسایکردنەوەی پەیوەندیەکانیان بوو لەگەڵ ئیسرائیل ، ئەم هەنگاوە کووتووپڕەی ئەردۆغان بە ئیسرائیلیکانیش جێگەی سەرسوڕمان بوو .
+تورکیا یەکەم دەوڵەتی ئیسلامیە کە ئیعترافی بە ئیسرائیل کردوە.
+تورکیاو ئیسرائیل گەورەترین ئاڵوگۆڕی بازرگانی لە نێوانیاندا هەیە کە ساڵانە بە چەندین ملیاردلار دەخەمڵێنرێت.
+گەشتیارانی ئیسرائیلی بۆ تورکیا ساڵانە لە نیوملیۆن گەشتیار تێپەڕدەکات.

+مەزنترین کارگەی دروستکردنی کەرەستەی سەربازی ئیسرائیلی لە تورکیا.
+تورکیا گەورەترین هەناردەکاری چیمەنتیە بۆ ئیسرائیل [کە بە بیناکردنی مستەوتەنەکان بەکار دەهێنرێن]
+ناوی تورکیا لە نێو ئەو وڵاتانەدا {نیە }کە لەووی دارایی و کەمکی فەلەستینیان کردووە.
+ئەردۆغان یەکەم سەرکی مسوڵمانە کەمەدالیای [جوامێری ئیسرائیلی] پێبەخشراوە.
+ئەردۆغان یەکەم سەرکی وڵاتکی مسوڵمانە کە زیارەتی گۆڕی دامەزرێنەری بزافی زایۆنزمی{ تیودەر هەرتزل} ی کردوە .
+ئەردۆغان یەکەم سەرکی مسوڵمانە کە تا ئێستا [٥] جار سەردانی ئیسرائیلی کردوە.
- سەفەرکردنی هاوڵاتیانی ئیسرائیلی بۆ تورکیا بۆ ڤیزەیە ،بەتام بۆ فەلەستینیەکان [ئۆگەر ڕەگەیان پێبدەن] ئەوە بۆ ڤیزەیە،
+دەمک ئەردۆغان کووفیە{جامانە} ی فەلەستینی لەمل نابوو ،لە بەردەم میدیاکاراندا گووتی [قودس هەی سوورە]و بەرەنگاری هەر وڵاتک دەبینەوە باوەزخانەکەی بگوزێتەوە بۆ ئەو باژێ ، بەتام هەر زوو لەو قسەیە پەشیمان بوویەوە ،بەوەی بۆ فەرمانی خودی خۆی کەمپانیای{لیماک} بەگوژمەی [٢١] ملیۆن دۆلار ، دروستکردنی بینای {باوەزخانەی ئەمریکای لە قودس} لە ئێستەگرت.شایانی ئاماژەیە خاوەنی ئەو کەمپانیایە[نیهاد ئەزدمیر] ە کە دەستکی نزیکی ئەردۆغانە،هاوکات زاواکەی ئەردۆغان[بیرات بەیرەق] و [بن علی یەلدرم] پشکیان تێدا هەیە.
بەمەش تورکیا بووە سەرمشقی هەموو وڵاتانی جیهان کە دەستی بۆ کارکی هەستیار و مەترسیدار برد ،هاوکات دەستایەتی و دەسەزی خۆی بۆ ئیسرائیل سەلماند.
+لە تورکیا ٢٦ قاعیدەی عەسکەری ناتۆ هەیە.
+تورکیا تاکە وڵاتی ئیسلامیە کەبەفەرمی ڕەگەی بۆ هاوسەرگیری هاوڕەگەزبازەکان داوە.
+تورکیا تاکە وڵاتی ئیسلامیە کە [کەناردەریای نوودیست]ی هەیە،واتە ڕووتبوونەوەی تەواو .
+تورکیا تاکە وڵاتی ئیسلامیە کەدژی قورئان وبنەماکانی ئیسلام کاری کردوە ،بەوەی فرژنی تێدا قەدەغەیە .
+یەکەم دەوڵەتی ئیسلامی تورکیایە کە بەفەرمی ڕەگەی بۆ لەشفرۆشی داوە.

+ژمارەی ئەو ماڵانەی کاری لەشفرۆشیان تێدا دەکرێت لە سەرانسەری تورکیادا پتر لە {٢٠٠٠٠} ماڵە.
+داهاتی ساڵانەی تورکیا لە بواری لەشفرۆشیدا [چوار ملیار دۆلار]
+ئەوانەی کاری لەشفرۆشی دەکەن بە گوێرەی کانیشەوە ژمارەیان [٣٠٠٠٠٠] کەسە.
+٢٦٥ کارگەی دروستکردنی مادەکحولیەکان لە تورکیا هەیە .
+دەرکردنی ئیخوانەکانی میسر لە تورکیاو داخستنی بارەگاو میدیاکانیان ، بە دەنگی مسوڵمانانی جیهانی لەکەوتووە بکوردیشەوە.

+ئەردۆغان ،وەک ئامرازێک ئاین بە گەوجاندنی کوردە ئیماندارەکان بەکاردەهێنێت،بەتایبەتی ئەوانەی ئەردۆغان بە خلیفەی نوێی موسوڵمانان دەزانن.
+لەکن ئەردۆغان هەموو کورد دوژمن و نەیارن ،ئیدی با مسوڵمانی عەیار ٢٤ بێت،وەک عەلی قەرەداغی و هاو فکرەکانی.

گەر ئەم حەقیقەتانە لەکن هەندێک کاڵفامی ئیسلامی باشوور نوێبن،ئەوە بەدنیاییەوە بە دوونوێژی ئەردۆغانی نەژاد پەرست و فاشست لەخشتە براون.
+گەر پرسیار ئەوەبێت ئەی بۆچی لەگەڵ ئەم هەموو فەزاحەتشدا هەشتا ئیماندارانی باشوور سەرسەختانە داکۆکی لەدەکەن؟
+بەبۆچوونی من وەڵامەکە ئەوەیە ،ئەو جۆرە کوردە ئیماندارانە بەیاریان داوە گەر فەزیحەتەکانی ئەردۆغان لەوەش زیاتربن ، هەر داکۆکی لەدەکەن و وەک ئیماندارێکی بێگانەپەرست و خۆفرۆش بمێننەوە ،کە ئەمەش لادانە لەپرەنسیبە ئەخلاقی و نەتەوەیی و نینسانیەکان.
ئاشکرایە کوردی مسوڵمانی حیزبی و غێرە حیزبی نیشتجێی باشوور هەستی نەتەوایەتی و مرۆڤدۆستی لەکن زۆربەیان غائیبە ،ئەوانە ئازاری مسوڵمانێکی فەڵەستین یا بورما [کە دنیام زۆربەیان نازانن بەرما دەکەوێتە کوێ] کە هەزارەها کم لەماناوە دوورە ،هەستیان دەبزوێنێت و داکۆکییان لەدەکەن و فرمێسکیان بەدەژن،کەچی لەئاست ئازار و مەینەتی و چەوساندنەوەی کوردانی باکوور و ڕۆژئاوا {کۆوکوردستان} ،دەتوانم بڵێم بەکارە نائینسانیەکانی ئەردۆغان دژی هاوزمانی خۆیان خۆشحاڵن و خۆنی دەبن.
سەرنج/ ساڵی پار کەتایی مانگی {٨} ئەم بابەتەم بە ناونیشانێکی دیکە نووسی، کە ئاراستەی علی قەرەداغیم کردبوو.هەست دەکەم دووبارە پەست کردنەوەی لەم دەخێی ئێستادا کە[هەڵبژاردنەکانی

تورکیا] بەڵێنەوەیە، بەپێویست دەزانم.
جگەلەوەی ناونیشانکەیم گۆڕی ،هاوکات کوورتم کردەوەو لەهەندێک شوێنیش دەستکاریم کرد.

هەڵبژاردنەکانی تورکیا و ئەنجامەکانی، ئەرگان یان کلیچدار؟.. لوقمان ئابڕاخی

هەڵبژاردنەکەی ئەمجارەی تورکیا، بەتایبەتی بە سەرکایەتی، کە یەکشەممە، ١٤ مایسی ٢٠٢٣ دا دەکرێت لە هەر سێ ئاستی ناوخەیی، هەرێمی و تاادەیەکیش نەودەوێتیدا بایەخێکی زۆری پێدارون.
وا بە بیست ساڵ دەچێت ئەردۆگان، لە پێشدا وەکو سەرکۆزیران و دواتریش وەکو سەرۆککۆماری تورکیا، حوکمی کردووە و ئێستایش سەرباری ئەوەی کە تەندروستی باش نیە، بەڵام لە کەبەکێی ئەم هەڵبژارنەیشدا بڕیاری بە درێژپێدان بە پێستی سەرۆککۆماری تورکیا.
لە لێکۆڵینەوەیەکی نەردیەک مانیتەر کە لە ٢٥/٣/٢٠٢٣ دا بڵاوکراوەتەوە، دەریخستووە، هۆجۆب تەیب ئەردۆغان، سەرۆککۆماری تورکیا نێشتەرگەری بە لابردنی وەرەمێکی شێرپەنجەیی بە کراوە و تووشی نەخۆشی سڕئێشە بووە، لەنەو ئاڵۆزییە تەندروستییەکانی دیکەیدا، هەندێکجار هۆفتاری ناڕێک و تەقینەوەی تووڕەیی و لەدوانە ناکۆکەکانی لە دەرکەوتن و گفتوگۆکانیدا هەست پێدەکرێت.
ئەو لە سەرەتای دەستبەکاربوونیدا وەکو سەرکۆزیران، بە چەند هەنگاوێکی ئەرێنی دەستی بە کارکانی کرد کە بە ماوەیەک سەقامگیری ئابووری و سیاسی لە ناوخەدا دروستکردبوو. نزیارکانی و ووڵاتانی هۆژئاوایشی بەوە دڵنیادەکردەوە کە سیاستێکی دیموکراسی، لیبڕاڵی و ئایینێکی میانڕەو پیادەدەکات. بەو شێوەیە ناوخە و دەرەویشی دڵنیاکردەتەوە کە ئەو سەرچاوەی ئارامی و سەقامگیری ئابووری، سیاسی، ئەمنی وکەمەڵایەتی دەبێت کە دوایی دەرکەوت ئەمە تەنها فریودانی ناوخە و دەرەوەی تورکیا بووە بە هۆگ داکوتان و بەهێزکردنی دەسەڵاتی حوکمکەیەتی بە گەیشتن بە ئامانج

ەستەقینەکانی.
بەهام ئەردەگان و ژمارەکەی ئێستا سەرچاوەی نائارامی، پشێوی وناسەقامگیرین نەک تەنها لە ناو تورکیادا بەڵکو لە ناوچەکە و لە جیهانیشدا.
گوتاری سیاسی ئەردەگان لە سەرەتادا و لە ساڵی ٢٠٠٠ەوە گوتارێکی کۆنسەرڤەتیڤی، نیمچە عەلمانی و نیمچە لیبراڵی بوو وە بەپێنی (سفر گرفت)ی دابوو لە ناوخۆ و دەرەوەی تورکیادا. بەڵام لە دوای ٢٠١٠ەوە گوتارەکەی دەگۆڕێت بۆ گوتارێکی ئایینی تووندڕەو و شۆڤینیستکی نەتەوەپەرست و هەگزپەرست کە بەرگی ئیخوانی ئیسلامی بۆ بەردا کردبوو.
ئەگەری هەرەسی ئەردەگان و ژمارەکەی ساڵ بە دوای ساڵ وە بەهۆی سیاسەتە چەوت وهەڵەکانی ئەردەگان و لەشکرکێشیکانی و شکستەنگێزەکانی بەردەوام لە هەڵکشاندا بووە.
هەرچەندە ئابووری تورکیا لە دە ساڵی یەکەمی حوکمڕانیەکەی ئەردەگاندا گەشە و بەرەوپێشچوونی بە خۆیەوە بینیوە، بەڵام لە دۆیەی دووهەمی حوکمڕانیەکەیدا هەمووپانی لە دەستداوە و ڕووی لە هەدەرکردووە.
ئەمانەی خوارەوە مشتێکن لە خەرواری شکستەکانی ئەردەگان بەهۆی سیاسەتە چەوت و شکستەنگێزیەکانیەوە:
١- خراپبوونی باری ئابووری کە بەرزبوونەوەی هەڵئاوسان بەهۆیەوە بە ژمارەی ٨٠٪ لە سەدا هەشتا زیادی کردووە. ئەم ژمارەیە ئەوەیە کە حوکمەتەکەی ئەردەگان خۆی دانی پیاناوە بەڵام چاودێران ژمارەی هەڵاوسانەکە بە دوو ئەوەندەی ئەو ژمارەیە زیاتر مەزندە دەکەن.
٢-دابەزینی هاوڵێری تورکی کە بەهاکەی لە ساڵی ٢٠٠٥ دا بەرامبەر بە دۆلار لە ١،٥ واتە لە لیرە نیوەکەوە گەیشتە سەروو ١٩،٥ نزدە لیرە و نیو لە ساڵی ٢٠٢٣.
٣- بە کوشتدانی هەزاران هاوڵاتیی تورکیا لەو جەنگە درێژخایەنانەی نەوان سوپای تورکیا و هێزەکانی پەکەکە کە بە دەنیایەوە بەردەوام چارەسەری ئاشتیانە بوونی هەبووە کە ئەردەگان بە هیچ کلۆجێک ئامادەگی دیالۆگ و چارەسەری ئاشتیانە لە هەگبەکەیدا نەبووە.
٤-بەفیڕدانی کات، ووزە و سەنجی حوکمەتەکانی پێش خۆی بە چوونە ناو یەکێتی ئەوروپاوە بە دووركەوتنەوە لەو ئامانجە و ناشرینکردنی تورکیا و بوونە هەکاری پەراوێزبوونی تورکیا لە مەحفەلی نێودەوڵەتی.
٥- بەفیڕدانی سەدەها ملیار دۆلار بەهۆی درێژدان بە شەڕی درێژخایەنەکەی لەگەڵ پەکەکە وە لەشکرکێشیکانی تری بۆ داگیرکردنی خاکی سوریا و لیبیا کە ئەگەر ئەو پارانە بۆ ئاوەدانکردنەوەی

تورکیا و خۆشگوزەرانی هاووڵاتیانکانی تورکیا بەبێ جیاوازی تەرخان بکرایە، لیرەی تورکی هاتبایە نادەکرد و ئابووری تورکیا ئابووریەکی بەهێز دەبوو وە ئۆگریش زەر بوو کە ئێستا تورکیا ئەندامی یەکێتی ئەورووپا بووایە.
٦- هێشتا بەکارى و هەژارى گەیشتۆتە بەرزترین ئاست کە خەڵکى تورکیاى تواو تووڕە و بێزارکردووە لە ئەردۆگان و دەسەاتەى کە هەکارى ئەو بێکارى و هەژارییەى ئێستاى خەڵکى تورکیان.
٧- لە کاتێدا پتر ٥٠٠٠٠ پێنجا هەزار هاووڵاتى تورکى گیانیان لەدەستداوە و پتر لە ملیۆنێک هاووڵاتى ماڵ و کەسانى نزیکیان بە هۆى بوومەلەرزەکەى ٦ ى شوباتى ئەمساڵەوە بڵاوە و ماڵ و دارتان، بوون کە هەکارى سەرکى هەرسهێنان و ووخانى زیاتر لەو ١٧٠ هەزار بینایە لەو ١١ پارێزگایەدا دڕگەتۆتەوە بە کەمتەرخەمى حوکمەتەکەى ئەردەگان لە چاودێرى و سەپاندنى یاسا و جێبەجێکردنى ڕێساکانى تایبەت بە سەلامەتى خانووبەرە. کەچى ئەردەگان خۆى لە کۆشکێکدا دژى سەدان ملیۆن دۆلارى تێچووە، خاوەنى فڕۆکەى تایبەتە کە پتر لە ٤٠٠ چوارسەد ملیۆن دۆلارى تێچوە وە مووچەکەیشى لە ٨٨،٠٠٠ هەشتاو هەشت هەزار لیرەوە بووە بە ١١٩٠٠٠ سەدونۆزدە هەزار لیرەى تورکى.
٨-ئازادى ڕادەربڕین و پرەس لە نزمترین ئاستدایە بەشێوەیەک کە تورکیا ئێستا یەکێکە لە خراپترین ووڵاتەکانى دنیا بە ئازادى پرەس و ڕادەربڕین. وەکو سەرچاوە باوەڕپێکراوەکان ئاماژەیان پێکردووە، تورکیا تەنها لە پێش ئەفگانستان و کۆریاى باکوورەوە لەو بوارانەدا.
٩-ئیفلیجکردنى سیستەمى دادوەرى و دەستوەردانە کارياناوە، دەرکردن یان پەراوێزخستنى دادوەرە بڵایەنەکان و وە دامەزراندنى زۆرێک لەو دادوەرانەى کە تەنها وڵائیان بە خۆى هەیە. ئەردەگان بەردەوام ئەم دادوەرانەى بەکارهێناوە بە جێبەجێکردنى ئەجێندا کانى خۆى و شەرعیەتدان بە زیندانیکردنى هەزاران کەسى بێتاوان کە بە تاوانى دروستکراو، فابریکەکراو، وە بەحوکمى ناڕەوا و نادادپەروەرانە حوکمدراون و زیندانیکراون.
١٠-پێشێلکردنى مافى مرۆڤ و ڕەزنەگرتن لە ڕەکەوتنامە نێودەوڵەتیەکان.
١١-پێشێلکردنى سەروەرى ووڵاتانى دراوسێ و نادراوسێ، داگیرکردنى خاکى ئەو ووڵاتانە و گوندان و بڕەزیکردن بە یاسا نێودەوڵەتیەکان.
١٢-دەرچوون لە پەیماننامەى ئستەنبوڵ کە پەیوەستە بە مافى ئافرەتەوە. دەرکردنى یاسایەک کە ماف بەو پیاوانە دەدات کە بە زەر لاقەى ئافرەتانیان کردووە، لە جیاتى ئەوەى سزابدرێن و زیندانى

بکرێن، هاوسەرگیری لەگەڵ ئەو ژنە لاقەکراوانەدا بکەن.
١٣- بەرزبوونەوەی گەندەڵی و هێزی تاوان لە تورکیادا بەهۆی بێکاری، هەژاری، گەندەڵی و خراپ بەڕێوەبردنی ووڵاتەوە.
١٤- لە کاتێکدا کە لە تورکیادا لێشفرێشی مەڕەت پەرەوە و هاوڕەگەزبازی ڕێگەپێدراوە، ئەردۆگان بەردەوام خەریکی دروستکردن و پەروەردەکردن وپەدانی یارمەتی دارایی بووە بە چەندین گرووپی ئیسلامی تووندڕەو و ئیخوانی لە هەرێم و لە جیهاندا کە مەبەستی سەرەکی ئەردۆگان بێکارهێنانی ئەو گروپ و لایەنە ئیسلامیە تووندڕەوانەیە وەکو کارتی فشار بە سەر ئەو ووڵاتانە بە گەیشتن بە ئەجێندا کانی خۆی.
ئەمانە و زۆری تر کە بارودۆخی ئێستای تورکیا و ژیانی تورکەکانی لە خراپەوە بۆ خراپتر و خراپترین بەردووە و ئەگەر لە هەڵبژاردنەکەیشدا بیبات ەوە، ئەوانی لەسەرەوە ئاماژەیان پێدراوە، زۆر خراپتر دەبن.
لە بەرامبەردا کلیچدار ئۆغلۆ کە ڕکابەرێکی بەهێزی ئەردۆگانە، سەرەکی ئێستای پارتێکی مستەفا کەمال ئەتاتورکە، کە پارتێکی نیمچە عەلمانی نەتەوەپەرستی ڕاستەوە، چەندین بەڵێنی داوە بە ڕاستکردنەوەی ئەو بارودۆخەی تورکیا کە ئەردۆگان بەو دەردەی بردووە.
کلیچدار دەڵێت کە ئەو دژی سیاسەتە چەوت و شکستخواردووەکانی ئەردۆگانە و ڕاستیاندەکاتەوە.
لەبەردا تیشک دەخەمە سەر ئەم بەڵێنانەی کە لە بەرنامەی هەڵبژاردنەکەیدا، کە ٢٤٠ لاپەڕەیە، نووسراون:
١-گرتنەبەری ڕێگای زانستی بۆ بووژانەوەی ئابووری تورکیا و لیرەی تورکی.
٢- هەوڵی خستنەوەی تورکیا بۆ سەر بە ڕێچکەی ئەندامبوون لە یەکێتی ئەورووپا.
٣-زیندووکردنەوەی دیموکراسیەت و ڕزگرتن لە ئازادی دەربڕین.
٤-هەوڵی چارەسەرکردنی کێشەکان بە شێوەیەکی ئاشتیانە.
٥-گەڕانەوەی شکۆ و سەربەخۆیی بۆ دادوەر و دادگاکان.
٦-ئازادکردنی زیندانە سیاسیەکان و هەڵوەشاندنەوەی یاسا قەرەقوشیەکانی ئەردۆگان.
٧- گەڕانەوە بۆ پەیماننامەی ئێستانبوڵ و بۆ یاسا مسۆگەرکردنی مافی ئافرەت بۆ حیجابکردن.
٨-ناردنەوە و گەڕانەوەی ٣،٧ ملیۆن، سێ ملیۆن حەوت سەد هەزار کەچبەری سوریایی لە ماوەی ٢ ساڵدا بۆ سوریا. هەبەتە ئەم کارە هەروا ئاسان نیە و پێویستی بە کاتێکی زیاتر و هەوڵی دیپلۆماسی

بەردەوام و بودجەیەکی زۆبەلاح هەیە.
٩-هەڵوەشاندنەوەی سیستەمی سەرکایەتی کە لە ٢٠١٨ەوە ئەردەگان بە بەرژەوەندی خۆی بە یاسا جێگیری کرد و گۆڕانەوە بە جیاکردنەوەی دەسەاتەکان. هەبەتە ئەمش کارێکی ئاسان نیە کە پێویستی بە ٥/٣ واتە لە ٦٠٪ دەنگی پەرلەمان هەیە بە هەڵوەشانەوەی یاسای سەرکایەتیەکە.
ئەردەگان هەر ئەوەندەی باوەڕی بە دیموکراسیەت هەیە کە لە خزمەت ئەجێندا‌کانی خۆیدا بێت، تەنانەت هەبژاردنیش لای ئەو نوکتەیەکی بێتامە و هیچ سەنگێکی نیە. بە نموونە لە کەی ١٠٤ سەدوچوار سەرۆک شارەوانی کە لە هەبژاردندا و بە دەنگی خەڵک ئەو پۆستیان وەرگرتبوو، ئەردەگان بە حوکمێکی قەرەقووشی ١٠١ سەد و یەک پۆستی لەو هەبژەردراونە سەندەوە، بە تاوانی دروستکراوی بە بنەما و درۆ دادگاییکران و خرانە زیندانەوە وە پۆستەکانیشی بەخشی بە ئەندامانی پارتەکەی خۆی کە ناوی (قەیوم)ی لێنابوون.

ئەردەگان ئەنجامی یەکەمی هەبژاردنی شارەوانیەکانی ساڵی ٢٠١٩ ی قبوونەکرد کە حیزبەکەی خۆی و کاندیدی پارتەکەی ئەو پۆستیان دەستاندبو، خولێکی تری هەبژاردنی سەپاند کە ئەگەر لەبەر فشاری گەورەی ناوخۆ و نەودەوڵەتی نەبوایە وە لەبەر ئەوەی زەرەرمەندی یەکەم کەسی خۆی نەبوو، دەستاندنی خولی دووهەمیشی قبوونەدەکرد.
ئەمە خۆی لە خۆیدا ترس و خەم و نیگەرانیەکی قووڵی دروستکردووە کە لە ئەگەری دەستاندا، ئەردەگان ئەنجامی هەبژاردنەکان قبوونەکات، بە تایبەتی کە هەموو دادوەرەکانی دادگای باڵای تورکی دەستبژێری ئەردەگان خۆیەتی و کاریگەری ڕاستەوخۆی هەیە بەسەریانەوە. ئەمە جگە لەوەی ئەپۆزیسیۆن ترسی ئەوەیشیان هەیە کە ئەردەگان سووپایەکی ئامادەکردوە بە تەزویرکردن و تەنانەت بەکارهێنانی بەشێک لە کۆچبەرە سوریەکان بە دەنگدان بە بەرژەوەندی خۆی.
ترسی زیاتریشیان لەوەیە کە لە ئەگەری دەستاندا، ئەردەگان هانی ئەندامان و هەوادارانی حیزبەکەی بدات کە پشتەوی، نائارامی و ناسەقامگیریەکی ئەوتە دروستبکەن کە بگاتە شێوەی ناوخۆ و لە ئەنجامدا داوا لە ئەردەگان بکرێت لە بەرامبەر کردنەوەی خۆی بە سەرۆککۆمار، بارودۆخە شڵەقاو و ناجێگیرەکە سەقامگیر و ئارام بکاتەوە.

لوقمان ئابۆخی
١١ ی مایسی ٢٠٢٣

پەیامێک لە بەرزاییەوە..
عوسمانی حاجی مارف

مەسعود بارزانی سەرکی پارتی لە وتارێکدا بە یەکێتی و پارتی وتی نابێت چیتر خەریکی یەکتر شکاندن بن، لە هەمان کاتدا پەیامێکی پێشکەشکرد و ڕایگەیاند:" بە دڵرفێتی دەزانم بانگەوازێک ئاراستەی هەموو حیزب و لایەنەکان بکەم بە هەڵدانەوەی لاپەڕەیەکی نوێ".
وتیشی:" داوا لە یەکێتی و پارتی دەکەم کێبڕێ و بەرپرسیارانە و کوردستانیانە باسی هەموو کێشە و گرفتەکان بکەن و کاربکەن بۆ چارەسەرکردنیان، پێش ئۆڤش هەردوو مەکتەبی سیاسی پارتی و یەکێتی دابنیشن و ناونیشانەکان نەهێڵن و زەمینەسازی بکەن بۆ ئۆو کێبڕێ فراوانێ".
ئەم جۆرە پەیامانە جگە لە هەندێ قسەی گشتی و ناڕوشن، کە وەک ئامۆژگاری بڕاگۆرێکە، ناتوانرێت ئەنجامگیرییەکی ئۆرەنی بۆ قازانجی ئایندەی خەڵکی کوردستانی لە دۆرکەشرێت، یاخود مەبەستی ئەم جۆرە پەیامانە تەنها وتاری کەسانێکە کە بە خەیاڵدەسەاتدان و لە پگەی توانایی دەسەاتکیانەوە لە بەرزاییەوە داوادەکات، هەزو لایەنکانی تر کەشێ لگەدا دروست نەکەن و ئۆوێ بە خێ پێویستەو خوازیارێتی هاوکارو پشتیوانی بن و نەیشکێنن.
گەر نیازی بارزانی بەم جۆرە نیە بەچی کەشکانی نەوانیان ەوانێ کێبونەوێ هەردوو حزب دەکات و داوایان لەدەکات کار بۆ چارەسەری بکەن!. ئایا چارەسەری کەشکان لای شەخسی مەسعود بارزانیە، یان لای کێبونەوێ هەردوو حزبە؟، وا ەوانێ کێبونەوێ هەردوو حزبی دەکات، ئۆو دوو حزبێ کەهیچ کات کەشکانی نەوانیان چارە نەکردوە. بۆ هەردوو حزب کەم دانیشتن و کەم دانوسان و کێبونەوەو سەوداو مامەڵەیان کرد؟ و نەیان ویست و نەیان توانی ئەنجامێکی سەقامگیر و ئارامی سیاسی بدەن بە دەستەوە. یان باشترە بڵێین، بۆ گشتی پگەی پارتی باتر خێ نواندوەو نیشاندراوە، بۆیە پگەو ڕەچاوی لایەنکانی تری کردەتە پاشکێی بەرژەوەندیکان و سیاستکانی بنەماڵەی بارزانی و پارتی.
مەسعود بارزانی لە هەلومەرجێکی سیاسی وەهادا ئەم وتارە ئەدات کە لە نۆو هاوکێشە سیاسیکانی ئستای ناوچەکەدا هاوسەنگی هەز تا

ادیەک بە قازانجی بنەماڵەی بارزانی و پارتی خۆی گرتووە، بەیە لە پگۆیەکی باتروە هەوە ئەدات لەگەڵ ئەگەری ئەو ئاوگڕانەی لە بەرنامەی گەڵاڵە کردنەوەو ڕەکخستنەوەی دەسەڵاتی سیاسی و پایەی ئابووری عەراقدا پێشبینی دەکرێت، خەیان بگونجێنن، ئەمەش چەن سەردەگرێت و کەی سەردەکەوێت مەسەلەیەکی ترەو جێگای پرسیارە!

لەم نێوەدا کردنەوەی "یادگەی نیشتیمانی بارزانی"ش لایەک سیناریۆی نمایشکی شانۆگەریانەیە، وەک مارشەک بۆ زیاتر نیشاندانی پگۆو تواناییەکانی بنەماڵەی بارزانی و پارتی، لە لایەکی ترەوە بانگەوازەکە بۆ ملکەچکردنی تەواوی لایەنەکانی تری کوردستان، بۆ تایبەتی سەپاندنی پێشمەرجی ڕەکەوتنێ، بەسەر یەکێتی نیشتمانیدا تابێ قازانجی زیاتر بۆ پارتی بکەوێتەوە، جا لەهەرجەرە کبونەوەیەکدا بێت، بەیە ئامادەبونی نوێنەرانی یەکێتی لەو یادگەیەدا، قبوڵکردنکی سەرتاییە بۆ مەرجەکانی پارتی، لە پێوەندبو نەخشەو ڕەکەوتنانەی کە حکومەتی هەرێم لەگەڵ حکومەتی عەراقدا دەبێت واژیان بکات، مەسعود بارزانی دەیەوێت بنەماڵەکەی و پارتی خاوەنی ئەو ڕەکەتنانە بن کە لە گەڵ حکومەتی عەراقدا پکیدێنن، ئەمەش مانای هەڵدانەوەی ئەو لاپەڕە نوێیەیە کە مەسعود بارزانی بانگەوازی دەکات بۆ تەواوی لایەنە سیاسیەکانی کوردستان، تا ئەو لایەنانە پێگیرانە درێژدان بۆ پاشکۆ بونیان بۆ بڕژوەندیە سیاسی و ئابووری و داراییەکانی بارزانی و پارتی دوپاتکەنەوە.